

KÜRESELLEŞME ÜZERİNE

GEORGE SOROS

BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
NİSAN 2003
140 Sayfa

ARKA KAPAK

Küreselleşme süreci insanlığın önüne yeni fırsatlar sunuyor. Ama aynı zamanda yarattığı sorunlar, her geçen gün artan küreselleşme karşıtı hareketlerin de varlık nedeni oluyor. Küreselleşmeyle birlikte piyasanın bütün sorunları çözülebileceğine inanç, böylesi bir ekonomiye geçen ülkelerin sayısı arttıkça daha da azalıyor. Çünkü piyasa, toplumların refah seviyelerinde nispi bir yükselme sağlasa da, bazı kamusal hizmetlerin karşılanmasında yetersiz kalmakta. Bu gerçeğe rağmen piyasa kavramına bağnazca sarılanlar aslında küreselleşme karşıtları ile dayanışma içinde. Çünkü küreselleşme karşıtlarının gerekçeleri ile piyasanın yetersizliği arasında yakın ilişki var. İşte bu dolaylı dayanışma aslında uluslar arası kurumların da yıpranmasına neden olmaktadır.

George Soros bu eserinde küresel kapitalizmin işleyişine açıklık getirirken, “küreselleşme” kavramı ile sermayenin serbest dolaşımına ve ulusal ekonomilerin giderek küresel finans piyasaları ve çokuluslu şirketler tarafından yönlendirilmesi, başka bir deyişle güdümlenmesi olgusuna dikkat çekiyor. Şu anda yaşamakta olan küreselleşmenin dengesiz bir süreç olduğuna inanan yazar, küresel kapitalizmin daha dengeli ve eşitlikçi bir hale sokulması yönünde bir dizi pratik öneri geliştiriyor.

Kitapta Soros’un 13 Mart 2003’te Seattle’de yaptığı “Amerika’nın Dünyadaki Rolü” başlıklı konuşması da yer almaktadır.

George Soros

Ünlü yatırım uzmanı ve dünya çapında faaliyet gösteren Soros Vakıflar Ağı’nın kurucusu George Soros, 1930’da Macaristan’ın başkenti Budapeşte’de doğdu. Ülkesinin Nazi işgali altında kalmasından sonra Yahudi olduğu için baskıya maruz kalan Soros, 1947’de İngiltere’ye göç etti. Soros, bu ülkedeki günlerinden şöyle söz ediyor: “Refaha kavuştum belki ama herkesin hayatında yardıma ihtiyaç duyduğu bir zaman olduğunu biliyorum. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Macaristan’dan ayrıldım ve İngiltere’de yıllar boyunca demiryollarında vagon hizmetlisi olarak çalıştım. Bacağım kırıldı ve Ulusal Sağlık Hizmeti’nden ücretsiz bakım gördüm; devletin yardımına ihtiyaç duydum.” İngiltere’de dünyanın sayılı üniversitelerinden London School of Economics’de (LSE) okuyan George Soros, öğrenciliği sırasında felsefeci Karl Popper’in düşüncelerine ilgi duydu. Daha sonraki yıllarda hayata geçirdiği Soros Vakfı ve Açık Toplum Enstitüsü’nün arka planında Popper’in düşüncelerinin etkisi büyüktür. 1956’da ABD’ye yerleşen Soros, orada kendi kurduğu uluslar arası yatırım fonu sayesinde büyük bir servetin sahibi oldu. George Soros, Quantum Fonu Gurubu’nun baş yatırım danışmanı olan Soros Fund Management LCC’nin başkanıdır. Bu fon, 28 yıllık tarihinde dünyadaki en yüksek performansla sahip yatırım fonu olarak kabul edilmiştir. Soros pek çok kitabın yazarıdır. *The Alchemy of Finance* (1987); *Opening the Soviet System* (1990); *Underwriting Democracy* (1991); *Soros on Soros: Staying Ahead of the Curve* (1995); *The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered* (1998); *Open Society: Reforming Global Capitalism* (2000). Politika, toplum ve ekonomi konularındaki makale ve deneme yazıları dünyanın belli başlı gazete ve dergilerinde düzenli olarak yayımlanmaktadır.

New School for Social Research, Budapest University of Economics, Oxford Üniversitesi ve Yale Üniversitesi’nden fahri doktora unvanı alan George Soros 1995’te Bologna Üniversitesi tarafından da, dünya çapında açık toplumlar yaratmak yolundaki çalışmaları sebebiyle, Üniversitenin en büyük onur unvanı “Laurea Honoris Causa” ile ödüllendirilmiştir. Soros ayrıca Budapeşte’deki Central European University’nin (Orta Avrupa Üniversitesi) ve Moskova’daki International Science Foundation’ın (Uluslar arası Bilim Vakfı) kurucusudur.

Önsöz

Bu kitabı yazmaktaki amacım, küresel kapitalizmin işleyişine ışık tutmak ve bunun yanı sıra var olan sistemin geliştirilmesi yönünde bazı öneriler sunmaktır. Bu amaçla, kapsamı oldukça dar bir küreselleşme tanımından yola çıktım: “Küreselleşme” kavramıyla, sermayenin serbest dolaşımına ve ulusal ekonomilerin giderek küresel finans piyasaları ve çokuluslu şirketler tarafından güdümlenmesi olgusuna işaret etmekteyim. Bu yaklaşım, çalışmanın çerçevesini daraltma yönünde bir avantaj sağlıyor. Küreselleşmenin dengesiz bir süreç olduğuna inanıyorum: Uluslararası kuruluşlarımız, uluslararası finans piyasalarının gelişimine ayak uyduramamış ve inşa ettiğimiz siyasi yapılar, ekonominin küreselleşmesine uyum sağlayamamıştır. Bu olgulardan yola çıkarak, küresel kapitalizmin daha dengeli ve eşitlikçi bir hale getirilmesi yönünde bir dizi pratik öneri geliştirdim.

Bu çalışmaya girişmeme yol açan temel dürtüyü, sağ eğilimli piyasa köktencileriyle, radikal sol eğilimli küreselleşme karşıtı eylemcilerin, pek de farkında olmadan kurdukları ittifak sağladı. Bu ikili, tuhaf bir ittifak meydana getirmelerine rağmen, şu anda sahip olduğumuz uluslararası kuruluşların güçlerini azaltmak ya da tamamen yok etmek yolunda

oldukça fazla mesafe kaydedebildiler. ... var olan uluslararası finans ve ticaret kuruluşlarının (IFTI'ler), her kuruluşun olduğu gibi, bazı zayıf yönleri vardır. Ancak bu durum onları yıkmaya değil, geliştirmeye neden olmalıdır.

Dünyayı daha iyi bir yer haline getirme yönünde aktif olarak uğraş vermekteyim. "Açık toplum" kavramına adanmış bir vakıflar ağı oluşturdum. Küresel kapitalist sistemin, küresel açık toplumun çarpık bir versiyonu olduğuna inanıyorum.

Bana, sıkça, küresel finans piyasalarından kazanç sağlamakla bu piyasaları düzeltmeye çalışmak arasında bir çelişki olduğu söylenmiştir. Ben bir çelişki görmüyorum. Geçmişte başarılı olmama imkân tanıyan bu sistemi daha kalıcı olması için geliştirmeye yönelik tutkulu bir ilgi duyuyorum.

IFTI'leri yeniden yapılandırmaya ve güçlendirmeye yönelik bir koalisyon oluşturmaya çalışırken, bir zorlukla karşılaştım: *Kamuoyu'nu herhangi bir şeye karşı harekete geçirmek, herhangi bir şey için harekete geçirmekten her zaman daha kolay oluyor.* Yapıcı bir gündem, insanların özlemlerini ifade edebilecek kadar genel, ancak, aynı zamanda, etrafında bir koalisyon oluşturabilecek kadar da belirgin olmalıdır. Böyle bir gündem, tek bir kişi tarafından oluşturulamaz. Bu yüzden, kitabın taslağını pek çok insana dağıttım ve fikirlerini sordum. Bu yolla pek çok değerli yorum ve eleştiri aldım ve haklı gördüğüm önerileri de kitaba dahil ettim. Kitabın, bu son haliyle, kamuoyu tarafından desteklenecek ve hükümetler tarafından da yürürlüğe sokulabilecek yapıcı bir gündem önerdiğine inanıyorum. *Özet Çekme Hakları'nı (SDR'ler), kamusal değerlerin küresel ölçekte dağıtımını sağlama amacıyla kullanmak kitabın içerdiği en önemli fikirdir.* Bu, küreselleşmeyle ilgili tüm sorunları çözemez -ki zaten hiçbir şey çözemez - ama dünyayı daha yaşanır bir hale getirmeye yardımcı olabilir.

Terörizme karşı savaşmak yeterli olamaz; insanların aynı zamanda daha iyi bir dünya yaratmaya yönelik olumlu bir vizyona da ihtiyaçları var.

11 Eylül ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) vatandaşları, başkalarının onları kendi gördüklerinden çok farklı bir gözle gördükleri gerçeğinin farkına vardılar. Onlar, içinde bulunduğumuz şu dönemde, dünyayı ve ABD'nin dünyadaki rolünü yeniden değerlendirmeye eskisinden daha hazır bir konumdalar. Bu durum, dünya üzerine yeniden düşünmek ve dünyanın yeniden yapılanması için çalışmak bakımından, 11 Eylül'den önce mümkün olamayacak derecede sıra dışı bir fırsat sunuyor.

Sonuç bölümünü eklemek için başlangıçta kararsız kaldım; çünkü kitabı yazmaktaki amacım geniş tabanlı bir fikir birliği oluşturmaktı ve bu bölüm buna ket vurabilirdi. Özellikle SDR önerisinin yürürlüğe konması için, ABD'nin desteğine ihtiyaç var; buna karşılık sonuç bölümü, Bush yönetiminin uluslar arası ilişkilere yönelik tek taraflı hâkimiyetçi yaklaşımına oldukça eleştirel bir gözle bakıyor. Sonuçta, harekete geçirmeyi amaçladığım kamuoyuna güvenmeye karar verdim. İnsanların SDR önerisini desteklemek için bütün fikirlerime katılmaları gerekmiyor; ayrıca, kamuoyu desteği sağlandığı takdirde, demokratik bir hükümet, eleştirilerimden hazzetmese de, halkın iradesine saygı duymak zorunda kalacaktır.

GİRİŞ

Küresel Kapitalizmin Eksik Yönleri

Küreselleşme, gereğinden fazla kullanılan, çok farklı anlamlar ifade edebilen bir terimdir. Bu çalışma kapsamında bu terimi, küresel finans piyasalarının gelişmesi, çokuluslu şirketlerin büyümesi ve giderek ulusal ekonomiler üzerinde hâkimiyet kurmaları anlamında kullanacağım. ... Konuyu bu şekilde daraltarak, hakim olabileceğim bir çerçeve kurabilmeyi ve kurumsal yapılanmalar üzerine bir dizi pratik öneri getirmeyi umuyorum.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, çoğu ülke, uluslararası sermaye dolaşımını katı bir denetime tabi tutmaktaydı. Bretton Woods ile bağlantılı kurumlar olan Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası, özel sermaye dolaşımının kısıtlı olduğu bir ortamda, uluslar arası ticaret ve yatırımlara olanak sağlamak amacıyla tasarlanmıştı. Sermaye dolaşımı üzerindeki kısıtlamalar zamanla kaldırıldı ve 1973'teki petrol krizi offshore finans piyasalarının hızla büyümesi sonucunu doğurdu. 1980'lerin başında, Ronald Reagan ve Margaret Thatcher döneminde, uluslararası sermaye hareketleri hızlandı ve 1990'ların başında Sovyet İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla finans piyasaları gerçek anlamda küresel hale geldi.

İçinde bulunduğumuz dönem, uluslararası finans piyasalarının bu derece baskın bir rol oynadıkları tek dönem değildir; benzer koşullar Birinci Dünya Savaşı öncesinde de söz konusuydu. ... Bu, söz konusu sürecin dönüşü almayan bir süreç olmadığını gösteriyor.

Küreselleşmenin en önemli özelliği, finans-kapitalin serbest dolaşımını sağlamasıdır; buna karşılık, insanların ülkelerarası hareketleri katı bir şekilde denetlenmeye devam etmektedir. Ülkeler, üretimin temel öğelerinden sermayeyi kendilerine çekmek için rekabet etmek zorundadır; bu da, sermayeyi vergilendirme ve denetleme yetilerini kısıtlar. Küreselleşmenin etkisiyle, ekonomik ve sosyal yapılanmamız köklü değişikliklere uğramıştır.

Sermayenin başka yerlere kayabilme yetisi, devletlerin ulusal ekonomiler üzerindeki kontrollerini zayıflattı. Finans piyasalarının küreselleşmesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan refah devletini devre dışı bıraktı; çünkü sosyal güvenlik ağına ihtiyaç duyan insanlar ülkelerini terk edemezken, refah devletinin vergiye tabi tuttuğu sermaye yer değiştirebilmekteydi.

Bu durum tesadüfi olarak ortaya çıkmadı. Devletin ekonomi üzerindeki denetimini azaltmak, ABD'de Reagan, İngiltere'de de Thatcher yönetiminin amaçları arasındaydı. Küreselleşme, bu amaca oldukça iyi hizmet etti.

Sermaye her zaman-vergilendirilmekten ve denetimden kaçmaya eğilimli olmuştur; bu durum, günümüzde vergilendirmeyi ve denetimi azaltma yönünde var olan eğilimin, evrensel ve ebedi ekonomi yasalarının bir dışavurumu olarak değerlendirilebilmesine yol açar. Gerçekten de bu yorum, en azından İngilizce konuşulan ülkelerde hakim olan yorumdur. Bu yoruma *piyasa köktencilliği* adını verdim. Buna göre, kaynakların dağılımı, piyasa mekanizmalarına bırakılmalıdır; bu mekanizmalara müdahale etmek, ekonominin verimliliğine darbe vuracaktır. Piyasa köktencilliğinin kriterlerine dayanarak bakıldığında küreselleşme, son derece başarılı bir proje olarak görünmektedir.

Küreselleşme, pek çok açıdan gerçekten de arzu edilecek bir gelişmedir. Özel girişim, zenginliğin üretiminde, devletten daha başarılıdır. Bunun da ötesinde, devletlerin, ellerindeki gücü kötüye kullanma eğilimleri ortaya çıkmaktadır; küreselleşme, bireylere herhangi bir devletin garanti edemeyeceği derecede özgürlük getirmektedir. Küresel ölçekte serbest rekabet, yaratıcı ve girişimci insan kaynaklarını özgür kılmış ve teknolojik ilerlemeyi hızlandırmıştır.

Ancak küreselleşmenin olumsuz yönleri de vardır. Birincisi, özellikle az gelişmiş ülkelerde birçok insanın, sosyal güvenlik ağından yoksun olmalarından dolayı küreselleşmeden zarar görmeleriyle ilgilidir; pek çoğu küresel piyasalar tarafından kenara itilmişlerdir. İkincisi, küreselleşmenin, özel ve kamusal kaynakların dağılımında çarpıklıklara yol açmasıdır. Piyasalar zenginlik üretmekte başarılıdır, ancak başka sosyal ihtiyaçların karşılanması yönünde tasarlanmamışlardır. Düşüncesizce kar peşinde koşmak çevreye zarar verebilir ve başka. Sosyal değerlere aykırı düşebilir. Küreselleşmenin üçüncü olumsuz yönü, küresel finans piyasalarının krizlere maruz kalabilmeleriyle ilgilidir. ... Krizler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde çok daha derin olarak hissedilmektedir. Bu üç faktör birleştiğinde, ciddi şekilde eşitsiz bir hareket alanı ortaya çıkmaktadır.

Piyasa köktencileri, küresel finans piyasalarının faydalarını görmekte, ancak eksiklerini görmezden gelmektedirler. Onlar, finans piyasalarının dengeye yönelerek ve kaynakların ideal dağılımını sağladıklarını ileri sürmektedirler. Piyasalar tam anlamıyla kusursuz olmasalar da, kaynakların dağılımını gerçekleştirme işlevini onlara bırakmayı, ulusal ya da uluslararası denetim yoluyla piyasalara müdahale etmekten daha doğru bulmaktadırlar.

Ancak, piyasa mekanizmalarına fazla güvenmek tehlikeli olabilir. Piyasalar mal ve hizmetlerin özgürce alım ve satımına olanak sağlamak üzere tasarlanmıştır; ancak, tek başlarına yasal hakların ve sosyal düzenin korunması ya da piyasa mekanizmasının kendisinin işler halde tutulması gibi toplu ihtiyaçlara yanıt veremezler. Bu gibi "kamusal değerler" ancak siyaset yoluyla üretilebilir.

Siyasal süreçler genel anlamda piyasa mekanizmaları kadar etkili değildir, ancak onlar olmadan da yapamayız. Piyasalar ahlak dışıdır: İnsanların çıkarları doğrultusunda hareket etmelerine olanak sağlarlar ve bu çıkarların ifade ediliş biçimleri üzerine bazı kuralları getirirler; ancak, çıkarların kendileri hakkında ahlaki yargılar üretmezler. Bu kadar verimli olmalarının nedenlerinden biri de budur. Neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar vermek zordur; piyasalar bu sorunu değerlendirme dışı bırakarak, insanların engellerle karşılaşmadan çıkarları peşinde koşmalarına imkân tanırırlar.

Ancak toplum doğruyla yanlış arasında belli bir ayırım yapmaksızın hareket edemez. Neye izin verilip neyin yasaklanacağı üzerine genel kararlar alma görevi siyasete bırakılmıştır. ... Piyasaların kuruluşu ve idaresi bile siyasi eylemler gerektirmektedir. ... Daha az anlaşılan, piyasaların küreselleşmesine paralel olarak uluslararası siyasal ve sosyal yapıların güçlendirilememesinin, çok çarpık bir sosyal gelişme çizgisi ortaya çıkarmış olmasıdır.

Tüm eksikliklerine rağmen, ateşli bir küreselleşme yanlısıyım. Bu olguyu sadece yarattığı artı refahtan dolayı değil, aynı zamanda, sağlayabileceği özgürlüklerden dolayı destekliyorum. Küresel açık toplum adını verdiğim oluşum, herhangi bir devletin sunabileceğinden çok daha fazla özgürlük getirebilir. Sermayenin harekette özgür olduğu, ancak sosyal kaygıların göz ardı edildiği günümüzdeki yapılanmayı, çarpık bir küresel açık toplum örneği olarak görüyorum.

Aşağıdaki alanlarda kurumsal reformlara ihtiyaç vardır:

1. Finans piyasalarının dengesizliğini kontrol altına almak;
2. var olan uluslararası finans ve ticaret kuruluşlarının (IFTI'ler) yapılarında bulunan ve bu kuruluşları kontrol altında tutan gelişmiş ülkeleri kayırma eğilimi yaratan unsurları ortadan kaldırmak;

3. Zenginliğin üretimine imkân tanıyan Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) yanına tamamlayıcı unsurlar olarak, küresel ölçekte fakirliğin azaltılmasını ve kamusal ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaya yönelik benzer şekilde kuvvetli başka uluslararası kurumlar inşa etmek;
4. Yozlaşmış, baskıcı ya da beceriksiz hükümetlerce yönetilen ülkelerde kamusal yaşam kalitesini geliştirmek.

Ele alınması gereken başka bir konu, piyasa değerlerinin ait olmadıkları alanlara nüfuzu olgusudur. Ancak bu sorun, sadece kurumsal reformlar aracılığıyla giderilemez; sahip olduğumuz değerlerin de değişime uğraması gerekmektedir. Örneğin, tıp, hukuk ve gazetecilik gibi meslekler kar amacı güder hale gelmişlerdir.

Kurumsal reformlara olan ihtiyaca yönelik bir fikir birliği bulunmamaktadır. Piyasa köktencileri, yukarıdaki ilk üç maddeye itiraz edeceklerdir; küreselleşme karşıtı eylemcilerse dördüncü maddenin parmak bastığı sorunu tuhaf bir şekilde görmezden gelmektedirler. Kötü hükümetler, bugün dünyada yaşanan yoksulluk ve sefaletin en önemli nedenlerinden biridir (kötü coğrafi konum başka bir nedendir, ancak bu konuda bir şey yapmak çok daha zordur.) Ancak küreselleşme karşıtları, eylemlerinde, kötü hükümetlerin verdikleri zararlara yeteri kadar ağırlık vermemektedirler.

Küreselleşme tek kazananı olan bir oyun değildir. Bu olgunun yarattığı artı değer, yine aynı olgunun yarattığı eşitsizlikleri ve diğer aksaklıkları gidermekte kullanılabilir ve bunun sonunda, elde yine de bir miktar artı değer kalacaktır; dolayısıyla getirileri götürülerinden fazla olacaktır. ... Asıl sorun, kazananların, kaybedenlerin kayıplarını telafi etmemeleridir. Ülkelerin içerisinde işleyen siyasal mekanizmaların uluslararası bir karşılığı bulunmamaktadır. Piyasaların küreselleşmesine rağmen, siyaset halen devletlerin egemenliği ilkesine bağlıdır.

Günümüzde küreselleşmenin aksaklıklarını gidermeye yönelik, gerektiğinden çok daha az kaynak ayrılmaktadır. Bunun sonucu olarak, zenginle fakir arasındaki uçurum büyümeye devam etmektedir. Dünya nüfusunun en zengin yüzde 1'lik dilimi, en fakir yüzde 57'lik dilimin gelirine eşit bir gelire sahiptir. 1 milyardan fazla insan, günde 1 dolardan az bir parayla yaşamaktadır, neredeyse 1 milyar insan temiz sudan mahrumdur. 826 milyon insan sağlıklı beslenme sorunu yaşamaktadır, her yıl 10 milyon insan temel sağlık hizmetlerinden mahrum olduğu için ölmektedir. Bunlar küreselleşmeden kaynaklanmamış olabilir ancak küreselleşme de bunları düzeltme yönünde pek az şey yapmıştır.

Küreselleşmenin içerdığı eşitsizlikler, geniş ölçüde kızgınlıklara ve protestolara neden olmuştur.

Siyasi yelpazenin sağ ve sol uçları arasındaki kasıtsız koalisyon, sahip olduğumuz az sayıda uluslararası kuruluşu zayıflatmayı başarmıştır. Küreselleşme karşıtı hareket IFTI'lere, özellikle de DTÖ' ye saldırıdır. ABD Kongresi de öncelikle Birleşmiş Milletler'i (BM) ve daha hafif bir boyutta olsa da IFTI'leri engeller bir tavır sergilemektedir.

Yazık. Daha zayıf değil, daha kuvvetli uluslararası kuruluşlara ihtiyacımız var.

Uluslararası ticareti ve küresel finans piyasalarını ayakta tutan kuruluşlar görece kuvvetlidir. Reforma ihtiyaçları vardır; çünkü kendilerini kontrolleri altında tutan zengin ülkelerin yararına, sistemin kenarındaki fakir ülkelerinse çoğu kez zararına hareket etmektedirler. Ancak yine de, barışın korunması, sosyal ve siyasi ilerlemenin sağlanması, sağlık ve çalışma koşullarının geliştirilmesi, insan haklarının korunması gibi amaçlara adanmış uluslararası kuruluşlardan daha etkili ve donanımlıdır.

IFTI'ler dışındaki en önemli uluslararası kuruluş olan BM, saygın amaçlar ileri sürmektedir, ancak bu amaçları gerçeğe dönüştürecek araçlara ve güce sahip değildir. ... BM'ye dayanırken, onun öncelikle bir devletler birliği olduğunu her zaman akılda tutmalıyız. Kardinal Richelieu'nun 17. yüzyılda, Henry Kissinger'in de daha yakın bir zamanda ifade ettiği gibi, *devletlerin çıkarları vardır ancak prensipleri yoktur*. ... BM'ye üye ülkeler, ulusal çıkarlarını, ortak çıkarların önüne koyma eğilimindedirler, bu da BM'nin işleyişine ciddi bir engel teşkil etmektedir.

BM'nin en güçlü organı Güvenlik Konseyi'dir, çünkü bu organ üye ülkelerin egemenlik haklarını pas geçebilir. Güvenlik Konseyinde sadece beş daimi üyenin veto hakkı vardır; gerçekte çok sık gerçekleşme de, bunlar anlaşmaya vardıkları zaman, isteklerini dünyanın geri kalanına zorla kabul ettirme gücüne sahiptirler.

Son yıllarda ABD BM'ye yapması gereken ödemeleri yapmadı ve kurumun varlığını farklı şekillerde görmezden geldi. ABD, 11 Eylül sonrasında bile, elinden geldiğince BM'den bağımsız hareket etmeye çalıştı.

IFTI'lerimizle uluslararası siyasi kuruluşlarımız arasındaki dengesizlik, küresel toplumun gelişimini son derece çarpık kılmıştır. Uluslararası ticaret ve küresel finans piyasaları, zenginlik üretiminde çok başarılılar, ancak barışın devamlılığının sağlanması, yoksulluğun azaltılması, çevrenin korunması gibi sosyal ihtiyaçlara –ki bu ihtiyaçlara kamusal değerler adını veriyoruz- yanıt vermemektedirler. Ekonomik gelişme, ya da özel varlıkların üretimi, sosyal gelişmenin, yani kamusal değerlerin sağlanmasının önüne geçmiştir. Bu çarpıklık, ancak kamusal değerlerin sağlanmasına yönelik daha iyi çözümler bulma yoluyla ortadan kaldırılabilir. Bu bağlamda, uluslararası ticaret, sağlıklı işleyen piyasalar ve zenginlik üretiminin de genel anlamda kamusal değerler olarak sayılabileceğinin

hatırlanması gerekir. Küreselleşme karşıtları, ... DTÖ' ne karşı örgütlenmek yerine, peşinde oldukları sosyal hedefleri sağlayacak etkili kurumların ortaya çıkması için savaşmalıdırlar.

DTÖ, ... kamusal değerlerin küresel ölçekte dağıtılması üzerine yoğunlaşmalıdır. Bu olmadıkça, kalkınma süreci çarpık kalmaya mahkûmdur.

DTÖ' nün görevi, rıza gösteren taraflar arasında, uluslararası mal ve hizmet alışverişine olanak sağlamaktır. Bu görevi, bağlayıcı kuralları ve etkili bir uygulama mekanizması kurarak gerçekleştirmiştir. Aynı yaklaşımın kamusal değerlerin sağlanmasında kullanılamaz olmasının iki önemli nedeni vardır. Birincisi, pek çok ülkenin uluslararası standartlara ve kurallara uymak için gerekli kaynaklara sahip olmamasıdır. Öteki nedense, ticaret alanında çok iyi işleyen, piyasaya erişim hakkını verme ya da geri alma yönündeki uygulamaya benzer bir uygulama mekanizması bulmanın zorluğudur. Bunun yerine uluslararası kurallara ve pratiklere gönüllü olarak uyumu sağlayacak finansal teşvik unsurları üretmek gerekmektedir. Bu gerçekleştirildiği takdirde, teşvik ödemelerini dondurmak, cezai uygulama işlevi görebilir. Devletlerin egemenliği ilkesinin, ülkeleri kurallara tabi kılmayı imkânsızlaştırdığı bir dünyada, bu yöntem çok faydalı olabilir.

Tüm sorunların sorumlusu küreselleşme değildir. Dünyada şu anda var olan sıkıntıların ve yoksulluğun tartışmasız en önemli nedeni, baskıcı rejimler ve zayıf devletlerdir ve küreselleşme kötü hükümetlerin nedeni değildir. Küreselleşme, en azından, ülkelerin verimliliklerini arttırmalarını ya da hükümetlerin ekonomi üzerindeki rollerini azaltmalarını zorunlu kılmıştır. Ancak küreselleşme, aynı zamanda, dünyadaki aktörleri birbirlerine bağımlı hale getirmiş ve bireysel olarak ülkelerdeki iç sorunların neden olabileceği zararları büyütmüştür. Dolayısıyla, kamusal değerlerin küresel ölçekte dağılımını sağlayacak daha güçlü düzenlemeler kurmak yeterli olmayacaktır; bunun yanı sıra ülkelerin içinde bulundukları toplumsal ve siyasi koşulları geliştirmenin de yollarını bulmalıyız.

Teşvike dayalı önleyici eylemler, krizlerin patlak vermesinden sonra yapılan müdahalelerden çok daha iyi bir seçenek teşkil etmektedir. Bunlar çok daha ucuza mal olacak ve çok daha az acı çekilmesine olanak verecektir. Deneyimlerimiz, kriz önleme eylemlerine başvurmak için, zamanın hiçbir vakit erken olamayacağını göstermektedir. ... Ancak erken safhalarda, hangi sorunun ölümcül çatışmalara yol açacağını tahmin etmek zordur. ... Çatışmalar açık toplumalarda da ortaya çıkabilir, ancak bunların kan dökülmesine yol açma ihtimali daha düşük olacaktır. Dünyadaki hükümetlerin niteliklerini geliştirmek ve açık toplumları desteklemek, ABD'nin ve diğer demokratik ülkelerin güvenliğini sağlama açısından büyük öneme sahiptir. Açık toplumları geliştirmek askeri gücün yerini tutamaz, ancak askeri güç kullanma zorunluluğunun duyulması olasılığını azaltabilir.

Egemenlik ilkesi dış müdahaleleri engellediğinden, demokrasi ve açık toplum dışarıdan empoze edilemez. Bunlar sadece, sivil toplumu güçlendirerek ve hükümetlere ekonomik ve siyasal reformlar gerçekleştirmeleri için teşvikler sunarak geliştirilebilir.

Bu kitabın öne sürdüğü iki önerinin ortak bir paydası vardır: Kamusal değerlerin dağıtımı da, ülkelerdeki iç koşulların geliştirilmesi de, zengin ülkelere yoksul ülkelere bir miktar kaynak transferi gerektirmektedir. Bu, piyasaların kendi başlarına bırakıldığında kaynakların ideal dağılımını sağlayacağını öne süren piyasa köktencilğine aykırı bir yaklaşımdır.

Benim gördüğüm kadarıyla, günümüzdeki dağılımı şekliyle dış yardım beş temel sorundan muzdariptir:

- Birinci sorun, dış yardımın alanlara değil, yapanlara hizmet ediyor olmasıdır. ... Soğuk Savaş sırasında Afrika'ya yapılan yardımlar bu yönde korkunç örnekler içerir. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra (birleşmeyi garanti altına alma arzusu taşıyan) Batı Almanya, paranın nasıl harcanacağını hesaba katmadan Sovyetler Birliği'ne yüksek miktarlarda karşılıksız ya da borç para verdi. Daha sonra Ukrayna, Batı'nın jeopolitik hesaplara dayalı olarak maaş bağladığı bir ülke haline geldi. Kötü hükümetler yoksulluğun temel nedenlerinden biri olduğuna göre, yardım yapanların, destekledikleri ülkelerin siyasi koşullarına daha fazla dikkat etmeleri çok daha doğru bir yaklaşım olacaktır.
- Birinciyle ilgili olan başka bir husus, yardım alanların, yabancılar tarafından tasarlanan ve yürürlüğe konan kalkınma projelerini sahiplenmiyor olmalarıdır. Yabancı uzmanlar ayrıldıktan sonra, geriye pek bir şey kalmamaktadır.
- Üçüncü sorun, dış yardımın genelde hükümetler arası olarak gerçekleşmesidir. Yardım alan hükümetler, çoğu kez aracı olarak hareket ederler ve gelen fonları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirirler. Bazı durumlarda yardımlar, popüler olmayan hükümetlere temel destek kaynakları haline bile gelebilir.
- Dördüncü sorun, yardım yapanların, sağladıkları yardımı ulusal denetim altında tutmakta ısrar etmeleri ve bunun da koordinasyon eksikliklerine yol açmasıdır.
- Son olarak karşımıza çıkan sorun, uluslararası yardımın yüksek risk ihtiva eden bir uğraş olduğunun yeteri kadar kabullenilmemesidir. Hayır amaçlı bir uğraş, kar amacı güden bir girişimden çok daha zahmetlidir. Bunun nedeni, karlar kâğıt üzerinde net olarak gözükürken, yardımların getirdikleri toplumsal faydaların tek bir ölçüsünün olmamasıdır. Buna rağmen yardım girişimleri, risk alarak çok az şey kazanacak ve çok şey kaybedebilecek bürokratlar tarafından idare edilmektedir.

Benim vakıf ağımlı farklı bir şekilde işlemektedir. Misyonu, açık toplumların gelişmelerine katkıda bulunmaktır. Başka ne tür eksikleri ya da artıları olursa olsun, çok açık olarak, yardım alanların ihtiyaçlarına hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Mümkün olduğu kadarıyla, eylem alanı olan ülkelerin vatandaşları tarafından idare edilmektedir. Ülke vatandaşlarından meydana gelen bir kurul, öncelikleri belirler. Mümkün olduğu durumlarda hükümetlerle ortaklaşa, mümkün olmadığı zamanlardaysa bağımsız olarak çalışmalar yürütürler; bazen, net bir şekilde muhalif duruma düşerler. Vakıflar hükümetlerle işbirliği içerisinde oldukları zaman, daha etkili olabilirler; olmadıkları zaman, sivil toplum için alternatif bir fon kaynağı teşkil ettiklerinden, eylemlerine daha fazla ihtiyaç vardır ve daha değerli hale gelirler. Genel bir kaide, hükümet ne kadar kötü olursa, vakfın, sivil toplumun bağlılığını ve desteğini almasından dolayı daha başarılı olduğudur.

Açık toplum genellikle sivil toplum ile karıştırılmaktadır. Sivil toplum, açık toplumun öğelerinden sadece biridir; seçmenlerin ihtiyaç ve taleplerine duyarlı demokratik bir hükümet ve hükümetten bağımsız işleyebilen bir özel sektör, aynı derecede önemlidir. Bir vakıf, hükümetle birlikte çalışabildiği zaman, o hükümetin kapasitesini geliştirmeyi ve topluma duyarlı hale gelmesini amaçlar. Bu tür yardımlara açık olan hükümetler yardım yapanlar tarafından hükmedilmeye meylederler.

Vakıf ağımlı, ulusal vakıfların yanı sıra, eğitim, medya, sağlık, enformasyon, kültür, yargı sistemi ve küçük ve orta ölçekli girişimciliği geliştirilmesi gibi belirli alanlara yönelik bir dizi programa sahiptir.

Önerim, zengin ülkelerin belirli kurallara dayalı olarak, uluslararası yardıma yönelik kullanmak üzere SDR tedavülleri ayırmalarına dayalıdır.

Hükümetlerin kendi başlarına SDR önerisini kabul etmeleri pek muhtemel değildir; bu öneri, karşısında fazlasıyla bürokratik ve siyasi engel bulacaktır. Ancak, demokratik hükümetler seçmenlerine karşı duyarlıdır. Bu yüzden sivil toplum mobilize edilmelidir,

BİRİNCİ BÖLÜM

Uluslararası Ticaret: Dünya Ticaret Örgütü

Ekonomi kuramı, uluslararası ticaretin -diğer faktörler sabit olduğu takdirde- tüm taraflara fayda getirdiğini göstermiştir. Pratikte, diğer faktörler nadiren sabittir. ... Ülkeler ancak tek başlarına ithalat kısıtlamaları ve ihracatı teşvik fonlarıyla ek faydalar sağlamaya çalışabilirler. Bundan zarar gören taraflar karşılık verebilirler ve ortaya çıkacak gelişmeler kontrol altına alınmazsa, serbest ticaretin faydaları ortadan kalkabilir. İşte, bu nedenden ötürü, tüm tarafların uyacakları kurallar belirlemek çok önemlidir ve DTÖ' nün temel başarısı da budur. Bu işlev, DTÖ' yü çok değerli kılmaktadır.

DTÖ, pek çok açıdan, sahip olduğumuz en ileri ve gelişmiş uluslararası kuruluştur. Sadece uluslararası hukukun oluşturulmasında değil, aynı zamanda bir yargı işlevi üstlenmekte de başarılı olmuştur. Bunun da ötesinde, hükümlerini kabul ettirmenin yolunu bulmuştur. DTÖ' nün kullandığı yöntem, zarar gören ülkenin, kendisine tazminat verilmediği ya da zarar veren uygulama durdurulmadığı takdirde, karşılık vermesini onaylamasıyla ilgilidir. Bu, çok etkili bir yöntemdir; diğer birçok alanda, devletlerin egemenliği ilkesi, uluslararası hukukun işlevsellik kazanmasına büyük engeller yaratmaktadır.

Mekanizmanın kendisinde çok az sorun var. DTÖ' nün misyonu, uluslararası ticaretin kurallara bağlı olarak serbestleşmesidir ve DTÖ bu misyonu başarıyla yerine getirmektedir. Gerçekten de, DTÖ' nün organizasyon biçiminin, kurucu üyelerin oybirliğiyle ittifakına dayalı olduğu göz önüne alınırsa, bu kuruluş müthiş bir hukuki yaratıcılık örneği olarak görülmelidir. Bunun yanında, DTÖ' nün, zengin ülkelerin ve çokuluslu şirketlerin yararına hareket ettiği yönündeki saptamalara hak verilmelidir. Bu eğilim, DTÖ' nün işleyiş mekanizmasında değil, bu mekanizmanın kullanım biçiminden ve çevrenin korunması, işçi ve insan hakları gibi başka sosyal konulara yönelik benzer şekilde etkili yapıların var olmamasından kaynaklanmaktadır.

DTÖ mekanizmasının kötüye kullanılması bağlamında iki husus ön plana çıkmaktadır. Birinci ve yüksek ticaret hacmi dolayısıyla en önemli husus, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin mallarının değerlendirilmesindeki eşitsizlik durumudur. Tarım ürünleri, tekstil ürünleri ve ayakkabılar üzerindeki kota ve kota-dışı kısıtlamaların kaldırılması süreci, daha karmaşık endüstriyel ürünlerin üzerinde tatbik edilenden çok daha uzun bir süreye yayılmıştır. Endüstrileri gelişmiş ülkeler, günümüzde kendi tarım sektörlerini desteklemeye, yılda yaklaşık 360 milyar dolar ayırmaktadırlar. Buna karşılık, dış ülkelere yardıma ayırdıkları miktar 537 milyar dolardır. ABD aynı zamanda, düşük maliyetli ithal mallarından korunmaya yönelik, yürürlüğe sokabildiği anti-damping yasalarının getirilerinden yararlanmaya devam etmektedir. Bu öğeler, eşitlikçi olmayan bir mücadele ortamı yaratmaktadır.

İnsan hakları, çalışma koşulları, sağlık ve çevreyi korumayla ilgili aynı derecede bağlayıcı kuralların yokluğunda DTÖ, uluslararası ticarete diğer sosyal amaçlara nazaran daha fazla öncelik tanınmasını sağlamaktadır. DTÖ, bir bakıma çok başarılı olmuştur. ABD' nin boyun eğmeyi kabul ettiği tek uluslararası kuruluş konumundadır. Bu da kuruluşu çok

güçlü kılmaktadır. Ancak serbest ticaret ve serbest piyasalar, yalnızca zenginliğin üretimine olanak sağlarlar; buna karşılık, toplumun refahı için başka kamusal değerlerin gelişimine de ihtiyaç vardır. Günümüzde özel kazançla kamusal refah arasında bir dengesizlik vardır ve bu durum, DTÖ'ye yöneltilen eleştirilerin başlıca kaynağıdır.

Diğer kurumların zayıflıkları, DTÖ'nün işleyişinde değişiklik yaparak giderilemez. DTÖ, uluslararası ticaretle ilintili olmaları dışında, çevreyi koruma, gıda kalitesi, insan hakları ve işçi haklarıyla ilgilenmek için gerekli vasıflara sahip değildir. DTÖ'yü bu konulara daha duyarlı hale getirme yönünde bazı değişiklikler yapılırsa da, asıl çare, devletlerin, özellikle de ABD'nin, başka uluslararası düzenlemelere aynı şekilde destek vermesinin sağlanmasıdır.

DTÖ'nün gücü, kurallarını dayatma mekanizmasının yetkinliğinden gelmektedir. Kamusal değerlerin dağıtımında bu tür bir mekanizmanın uygun olmamasının iki nedeni vardır. Birincisi, üye ülkeler bunu kabul etmeyeceklerdir. DTÖ, bağımsız ülkelerin, ticaretin faydalarını görebilmek için uymayı kabul ettikleri çok etkili bir yöntem bulmuştur. Ancak bu bir istisnadır; devletler diğer alanlarda benzer bir yöntemi kabul etmeyeceklerdir.

Başka bir neden pek çok ülkenin, uluslararası standartlara uymak için gerekli kaynaklara sahip olmamasıdır. Yoksul ülkelere koşullar dayatmaktansa, bu ülkelere söz konusu koşulları gönüllü olarak yerine getirmelerini sağlayacak kaynakları sağlamak çok daha yerinde olacaktır.

Çocuk emeğini ele alalım. DTÖ'de çocuk emeğinin kullanımını yasaklayan bir kural yürürlüğe koymak yerine, ilköğretimi evrensel kılabilecek kaynakları sağlamalıyız. İşte o zaman, yardım alacak taraflardan, yardımın ön koşulu olarak çocuk emeğini ortadan kaldırmalarını talep edebiliriz. ... Bu yaklaşım, devletlerin egemenliği ilkesinden kaynaklanan engellerin aşılmasını sağlar, çünkü yardımın kabulü gönüllülük ilkesine dayalı olacaktır.

Bazı ülkeler gerekli önlemleri finanse edecek kaynaklara sahip değildirler; uluslararası yardıma ihtiyaçları vardır. Küresel kurumsal yapılarımızdaki eksik unsur, işte budur. DTÖ'nün özel malların üretimi konusunda uyguladığı kurallara dayalı sisteme paralel olarak, kamusal değerlerin sağlanmasına yönelik gönüllülük ilkesine dayalı bir sistem oluşturmalıyız.

İŞÇİ HAKLARI

Emeğe ve sermayeye yönelik yaklaşımlardaki dengesizlik, günümüzdeki örgütleniş biçimiyle küresel kapitalist sistemin temel özelliklerinden biridir. Sermaye, ucuz iş gücü ve diğer elverişli koşulları bulabildiği ülkelere yönelir. ... Gelişmiş ülkelerde iş imkânları kaybedilir, ancak ticaretin getirileri genellikle katma değer yaratan yeni iş imkânlarının oluşmasına yol açar. ... Buna karşılık ucuz işgücü sunan ülkelerdeki işçiler çoğu kez örgütlenme hakkından mahkûm bırakılırlar ve başka şekillerde de kötü muameleye tabi kalırlar.

İşçi hakları, Kalkınma Zirvesi'nin gündeminin dışında tutulmuştu ve Çin'in DTÖ'ye katılımıyla birlikte, gelecekteki toplantılarda da gündeme gelmesi pek olası değildir. Bu durum, çok uluslu şirketlerin çıkarlarına gayet uygundur.

Emeğin korunmasına adanmış uluslararası bir kurum vardır: ILO. Bu kurum, DTÖ'den eskidir ve bir açıdan DTÖ'den üstündür; örgütlenme yapısı sendikalar, işverenler ve hükümetlerden oluşur. Bu farklılığın dışında, yönetmeliği DTÖ'nünkiyle neredeyse aynıdır. Emeğin korunması için gereken tüm anlaşmaları bu kurum geliştirmiştir. ... İki kurum arasındaki en temel fark, üye ülkelerin taahhüt düzeyinde ortaya çıkar. Örneğin ABD, ILO'nun düzenlediği 182 anlaşmadan sadece 13'ünü, emeğe dair geliştirdiği 8 temel standarttan sadece ikisini onaylamıştır.

DTÖ'ye karşı eylem yapmak yerine, ILO'nun güçlendirilmesi için hareket edilmelidir.

ILO çok güçsüz, DTÖ de çok güçlü olduğundan, bazı küreselleşme karşıtları, emeğe dair standartların yürürlüğe sokulması konusunda DTÖ'nün daha aktif rol oynamasını istemektedirler.

ÇEVRE, SAĞLIK VE GÜVENLİK

Çevre, sağlık ve güvenlikle ilgili düzenlemeler, bazı ciddi sorunlar içermektedirler. Günümüzdeki haliyle, ülkeler kendi sınırları dahilinde istedikleri düzenlemeleri yapmakta serbesttirler. Ancak hiçbir ülke, ithal edilen mal fiziksel yönden yerli malların aynısı olduğu takdirde, mal ithal ettiği ülkeye karşı kendi standartlarını kabul ettirme amacıyla boykot uygulayamaz. Bu kurala tek istisna, iki DTÖ üyesi ülkenin de kabul etmiş olduğu bir uluslararası anlaşmanın yürürlükte olması durumudur. Bu, başka ülkelere çevre korumayla ilgili standartları kabul ettirmeyi zorlaştırmaktadır. Küresel ısınma üzerine yapılan görüşmelerin de gözler önüne serdiği gibi, bu alanda uluslararası anlaşmalar yapmak oldukça zordur.

Açıkçası DTÖ, çevre, sağlık ve gıdayla ilgili konularla başa çıkabilecek bir konumda değildir. Bu alanlara yönelik ne yeterli kredibilitesi, ne de uzmanlığı vardır. Konular fazlasıyla karmaşık ve hararetlidirler. DTÖ, bu konularla sadece onların korumacı amaçlarla kullanılmasını önleme bağlamında ilgilenmiştir.

ENTELEKTÜEL MÜLKİYET HAKLARI

Entelektüel mülkiyet hakları, hem kavramsal hem de pratik sorunlar ihtiva etmektedir. Yalnız "entelektüel mülkiyet" tabirinin kendisi bile yanlış anlamalara yol açabilir, çünkü elle tutulur malların mülkiyetiyle aralarında bir benzerlik ilişkisi olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Elle tutulur malların mülkiyetinin temel özelliği, değerini, sahibinin onu kullanım biçiminden alıyor olmasıdır; entelektüel mülkiyetin değeri ise, başkalarının onu kullanma biçimlerinden gelmektedir: Yazarlar eserlerinin okunmasını isterler, mucitlerse icatlarının kullanılmasını. Patentler ve telif hakları, yaratıcıların ödüllendirilmesini amaçlar, ancak ödülün mahiyeti her zaman maddi olmayabilir. Örneğin, temel bilimler geleneksel olarak kamusal alana dahildirler ve bilim adamları maddi ödüller değil, entelektüel tanınma peşinde olurlar. Patentlerin ve entelektüel mülkiyet haklarının oluşturulması, entelektüel uğraşların ticari uğraş haline gelmelerine katkıda bulunmuştur ve ticaret de kar amacı içeren bir uğraştır. Bu sürecin fazla ileri gittiği iddia edilebilir. Patentlerin korunması, bilimsel araştırmalara yatırımı teşvik etme açısından tabii ki önemlidir, ancak bilim, kültür ve sanat alanlarına kar amacı egemen olmaya başladığı zaman, karşılığında başka şeyler yitirilir.

Tarihsel olarak büyük ölçüde kamusal alana ait olan bilim ve kültür de, günümüzde benzer bir çit çevirme hareketi ile karşı karşıyadır.

Gates Vakfı, bulaşıcı hastalıklara yönelik aşı ve diğer tedavi yöntemleri geliştirme yönünde maddi teşvikler sunarak doğru yönde bir adım atmıştır.

DTÖ, entelektüel mülkiyet haklarıyla ilgilenmeye başlayarak, Pandora kutusunu açmıştır. Eğer bu konu DTÖ'nün kapsama alanına uygun bir konuya, neden işçi hakları ya da insan hakları aynı şekilde uygun değildir? Patent ve telif haklarının korunmasına ihtiyaç vardır, ancak bu yönde yapılan hareketler gerçekten de ticareti kısıtlayıcı unsurlar içermektedir. Ne kadar kısıtlama kabul edilebilir? İşin matematiği, yeniliklerden maddi çıkar sağlayan, teknolojik açıdan gelişmiş ülkeler için söz konusu farklı yenilikler adına bedel ödemek durumunda olan daha az gelişmiş ülkeler için farklıdır.

DTÖ kurallarına göre, bir ülke gerçekleşen anlaşmaların, tek bir paket halinde, tümüne taraf olmak zorundadır. Uruguay Zirvesi'nin gerçekleşmesi için bu yöntem belki gerekiyordu, ancak bir çok ülkenin tam olarak nelere imza attıklarını bilmedikleri yönünde bir eleştiriye yol açtı. Bu ülkelerden bazıları, kabul ettikleri sorumlulukları yerine getirmekte zorlanmaktadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM Uluslararası Yardım: Eksik Olan Unsur

Uluslararası finansal düzenlemelerde eksik olan unsur, uluslararası standart ve koşullara gönüllü olarak uyulmasını sağlayacak ve bunu gözeticek etkili bir uluslararası yardım yönteminin yokluğudur.

Yardıma olan ihtiyaç, çok çeşitli nedenlere bağlıdır. İki genel kategori arasında ayırım yapabiliriz: Kamusal değerlerin küresel ölçekte dağıtımı ve tek tek ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerini destekleme çabaları.

Birinci kategori, çevre koruma, eğitim ve sağlık konularını içerir. Örneğin bulaşıcı hastalıklara karşı savaş, sadece belli ülkelerle sınırlandırılmaz.

İkinci kategori, öncelikli olarak, daha iyi hükümet etmenin teşvik edilmesine yönelik yardımları kapsar; sadece etkili ve dürüst bir merkezi ve yerel yönetimle, bağımsız ve güvenilebilir bir yargının değil, aynı zamanda hukukun üstünlüğü ve kamusal alanla özel alan arasında sağlıklı bir ilişkinin sağlanmasına yöneliktir. Devlet tarafından baskı altına alınmayan bir toplum, hükümetle çatışma içinde olmayan bir özel sektör ve sesini duyurabilen bir sivil toplum yaratmayı amaçlar.

Açık toplum, demokrasinin, ekonomik gelişmeyi ve yoksulluğun azaltılmasını da içeren, çok genel bir ifadesi olarak görülebilir. Açık toplumun geliştirilmesini amaç edinmek, bireysel olarak ülkelerde hüküm süren siyasi yapılanmalara verdiği önem itibarıyla, uluslararası boyutta onaylanmış yoksullukla savaş hedefinden farklı bir yaklaşımdır. BM, bir devletler birliği olduğundan bunun uzağında durmak zorunda kalmıştır, ancak gerçek olan şudur ki, yoksulluk ve sefalet genellikle kötü hükümetlerin varlığıyla ilintilidir. İtiraf edilmelidir ki, bağımsız ülkelerin içişlerine karışmak zordur, ancak bu sorunla ilgilenmek de çok önemlidir.

Uluslararası kurallar dayatarak yapılabilecek ve yapılması gereken bazı şeyler vardır. Uluslararası antlaşmaları genişletmek ve güçlendirmek mümkündür. Kyoto Anlaşması ya da bunun genişletilmiş bir versiyonu, mayınlar ya da silah ticaretinin kontrolü üzerine yapılacak bir anlaşma çok gereklidir. Uluslararası Suç Mahkemesi de kurulmalıdır. Ancak uluslararası anlaşmalara varmak zor, bunları işlevsel kılmaksa daha da zordur. ABD'nin tavrı bu yöndeki en büyük engeli teşkil etmektedir.

En umut verici yaklaşım, gönüllü uyumu sağlayacak teşviklerdir - kısaca, dış yardımlar. ... Baskıcı rejimlerin varolduğu vakalarda, dış yardım, hükümet dışı kanallara yönelik olarak kısıtlanmalıdır.

Sovyet sistemi çöktüğü zaman Batı, söz konusu hükümetlere piyasa ekonomisinde oynamaları gereken role soyunmaları yönünde yeterli desteği sağlayamadı ve sonuç olarak da bir geçiş yerine bir çöküş yaşandı. Kapalı bir toplumun çöküşünün otomatik olarak açık bir toplumun ortaya çıkmasına yol açmayacağını ve işlevselliğini kaybeden bir devletin özgürlük ve refaha karşı, baskıcı bir devletin oluşturduğu kadar büyük bir tehdit oluşturabileceğini zor yoldan öğrenmiş bulunmaktayız.

Aynı şekilde, baskıcı ya da yozlaşmış rejimlere yapılan uluslararası yardımların, bu rejimleri kuvvetlendirmeye yol açabileceğini de gördük. Bazı durumlarda dış yardımlar, **bu tür rejimleri besleyen temel kaynak haline gelmektedirler**. Yardımlar jeopolitik hesaplara dayalı olarak yönlendirildiğinde, bunun olma olasılığı yükselmektedir.

Deneyimlerim bana, sosyal girişimciliğin para kazanmaktan da daha zor olduğunu göstermiştir. Para kazanırken basit bir başarı kriteri vardır: Karlılık. Hesaplardaki tüm maddeler aynı amaca hizmet ederler: Kar. Kamu yararına iş yaparken bu durum tersine dönmektedir.

TOBIN VERGİSİ

Dış yardımı finanse etmek için pek çok yenilikçi yöntem önerilmiştir, ancak bunların hiçbiri kamuoyu talep etmedikçe yürürlüğe konmayacaktır. Görece popüler önerilerden biri, Nobel ödülü sahibi ekonomist James Tobin'in, döviz işlemleri üzerinde uygulanacak bir vergiye yönelik önerisidir. Bu vergi lehine bir tez öne sürülebilir, ancak bu tezin içeriği Profesör Tobin'in öne sürdüğünden biraz farklı olmalıdır. Bir "Tobin Vergisi"nin döviz piyasalarındaki kırılganlığı azaltması -ki ana amaç budur- olasılığı kesin değildir.

Neden fiziksel alım satımlar üzerinde Katma Değer Vergisi (KDV) olmasına rağmen finansal alım satımlar vergiden muaf olsun? Bu temele dayanarak vergiler sadece para piyasalarına değil, tüm finansal piyasalara yayılmalıdır. Bunun yürürlüğe sokulması ciddi sorunlar içerecektir, ancak bunlar çözülebilir. Türevler ve yapay enstrümanlar nasıl vergilenecektir? Bu ciddi bir sorun olarak görünmektedir ancak aslında kolayca çözümlenebilir. Dayandığı hisseler itibarıyla türev niteliğinde olan, Delta adında bir uygulama vardır. Vergi, işlem anında türevlerin Delta hanesine işlenebilir. Vergilerin toplanmasıyla ilgili sorunlar ise daha büyüktür. Vergiler, vergi cennetleri de dahil olmak üzere tüm dünyada toplanabilmelidir. Bu nasıl sağlanabilir? Vergiyi toplayan ülkeye, gelirlerden bir pay verilmelidir.

Küreselleşme karşıtı gösterilerin de ortaya çıkardığı gibi, insanları bir şeye karşı organize etmek, bir amaca yönelik organize etmekten daha kolaydır. Kamuoyunu daha fazla uluslararası yardıma yönelik harekete geçirmek için, önerinin sadece paranın nasıl toplanacağını değil, aynı zamanda nasıl harcanacağını da ortaya koyması gerekmektedir.

SDR ÖNERİSİ

Benim bu yönde bir önerim var: Zengin ülkelerin, uluslararası yardım sağlamak amacıyla kendilerine dağıtılan SDR'leri bağış olarak kullanmalarını içeren bir öneri. Bu girişim çok kısa zamanda, küresel boyutta kamusal malların dağıtımı ve tekil olarak ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini desteklemeye yönelik kullanılabilecek önemli miktarda finansal kaynak sağlayabilir; kalkınmanın finansmanına yönelik büyük, sürekli ve güvenilir bir para akımına yol açabilir.

SDR'ler, IMF tarafından üyelerine dağıtılan ve başka kurlara dönüştürülebilen, uluslararası yedek varlıklardır. Az gelişmiş ülkeler, SDR'lerini parasal rezervlerine ilave edebilirler; daha zengin ülkeler ise (IMF'nin "eylem planı"nda tanımlandığı üzere) kendilerine ayrılan payları bazı kurallara dayalı olarak bağışlayabilirler. Az gelişmiş ülkeler, hem parasal rezervlerine yöneltilecek ek kaynaklarla doğrudan, hem de kamusal değerlerin küresel ölçekte dağıtımıyla dolaylı olarak fayda sağlayacaklardır.

Ülkelerin uluslararası yardıma yaptıkları katkılar fazlasıyla dengesizdir; ABD, GSYİH' sinin binde birini dış yardıma ayırmasıyla en geride kalan ülke konumundadır. Önerilen özel tedavül, dünya GSYİH' sinin kabaca yüzde 0,1'ine karşılık gelmektedir ve daha ileride tedavüllerin miktarı artırılabilir. SDR tedavülleri, var olan dış yardımlara ek olarak tasarlandığına göre, SDR'lerin kullanılması daha yüksek miktarda uluslararası yardımı ve bu yardımın bedelinin daha dengeli bir şekilde karşılanmasını sağlayacaktır. Daha da önemli bir katkı, yardımın dağıtımını sağlayacak mekanizmadır. ... Benim önerim, programların, yardım yapanların fonları için rekabete girecekleri bir tür piyasa oluşturmaktır. Bu, aşağıdaki şekilde sağlanabilir.

Önerilen plana göre, hangi programların SDR bağışlarına hak kazanabileceğini belirleme görevini yerine getirecek, IMF'nin koruması altında olacak ancak, bağımsız hareket edecek uluslararası bir kurul kurulacaktır.

İtiraf edilmelidir ki, bunların tümü SDR'ler olmadan da yapılabilir; ancak SDR şeması, var olduğu takdirde bağış kaynaklarından bir havuz oluşturulmasına ve bunların tümünün beraber yönetilmesine imkân verecektir.

Yıllık SDR tedavüllerinin bağış şemasını bir yana bıraksak bile, öne sürülebilecek önemli avantajları vardır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak, uluslararası ticaret, küresel GSMH'nin kabaca iki katı hızında büyümektedir. Ülkeler, ödeme dengelerindeki bozuklukları önlemek amacıyla ihtiyatlı bir ithalat-rezervler dengesi tutturmak zorundadırlar. Genelde, üç aylık ithalata tekabül edecek miktarda rezerv, mutlak minimum olarak görülmektedir. Bu da, yoksul ülkelerin ihracat gelirlerinin bir kısmını, rezervlerini beslemek amacıyla kullanmak zorunda kalmaları anlamına gelmektedir. SDR tedavülleri bu yükü hafifletecektir.

Gelişmiş ülkeler SDR'lerin, onları bağışlarda kullanma yoluyla değenlendirilebileceklerini görürlerse, SDR'leni tedavüle sokma yönündeki tez büyük ölçüde güçlenecektir.

YASAL DEĞERLENDİRME

SDR bağışlarının bir bütçe maddesi olarak görülüp görülmeyeceği, cevap verilmesi zor bir sorudur. İki alternatif için de birer tez üretilebilir. Prensip olarak, SDR tedavülleri birer muhasebe kalemidirler, ancak, SDR'ler bağışlandıkları zaman, gerçek bir harcama yapılmış olur.

ÖNERİNİN DEĞERLİ YÖNLERİ

SDR önerisi yoksul ülkelere iki şekilde yardım edecektir: Bağışlar yoluyla dolaylı olarak ve parasal rezervlerine getireceği ek kaynaklar yoluyla doğrudan olarak. Söz konusu ek kaynak faiz dışı olacaktır, çünkü ülkeler kendilerine ayrılan SDR'leri ellerinde tuttukları sürece faiz gelirleri ve giderleri birbirlerini sileceklerdir.

SDR bağışları, çift taraflı yardımların yerine geçmeyecek, onlara ek olacaktır.

ABD başta olmak üzere, yeni uluslararası kuruluşların inşa edilmesine karşı, yoğun bir muhalefet bulunmaktadır. Bu kuruluşların fazla bürokratik ve israfkar olduğuna inanılmaktadır - bunda da haklılık payı vardır. Onları ağırlaştıran ve işleyişini masraflı hale getiren şeylerden biri, üye ülkelerin bu kuruluşlar üzerindeki kontrollerini bırakmamakta ısrar etmeleri ve onları imtiyaz sahası amacıyla kullanmalarındır. Benim önerdiğim şema, bu dezavantajları ortadan kaldıracak; yeni bir uluslararası kuruluş işlevi görecektir; ancak, nitelik olarak, var olan kuruluşlardan çok farklı olacaktır. Kurul, yasal nedenlerden dolayı IMF'nin koruması altında işleyecektir, ancak gerçekte ondan bağımsız olacaktır.

Giriş bölümünde, uluslararası yardımı etkisiz kılan beş faktör sıralamıştım. Önerdiğim şemanın bu sorunları ortadan kaldıracığına inanıyorum.

- * Birincisi, yardım yapanların dış yardımı kendi çıkarları doğrultusunda kullanma yetileri büyük ölçüde azalacaktır.
- * İkincisi, bir proje piyasası, hem yardım yapanlara hem de proje yöneticilerine sahiplenme ve sorumluluk hissi aşılayacaktır.
- * Üçüncüsü, hükümetler arası ilişkilerde meydana gelen düğümler net bir şekilde aşılabilecektir. ... Hükümetler artık aracı olarak davranamayacaklar, baskıcı ve yozlaşmış rejimler de kaynakları kötüye kullanma fırsatı bulamayacaklardır.
- * Dördüncüsü, yardım yapanların koordinasyonu sağlanacaktır, çünkü programların SDR bağışlarına hak kazanmaları için bir kurul tarafından onaylanmaları gerekecektir. Her ülkenin kendi kotası uyarınca katkıda bulunmasıyla, beleşçilik sorunu da ortadan kalkacaktır.
- * Beşincisi, dış yardımın doğasında bulunan risklerin daha iyi tanınması ve projelerin birer bürokratik çalışma olarak değil, birer risk sermayesi olarak yapılandırılmaları umulmaktadır. Ne kadar iyi niyetli olunursa olunsun, başarı büyük ölçüde zamanlamaya, yapısal detaylara ve şansa bağlıdır. Bir proje piyasası, kaynakların ideal dağılımını garanti edemez ancak, piyasaların en temel artısı olan çabuk ve güvenilir tepki oluşması için bir avantaj sağlayabilir.

Önerinin temel dezavantajı, karmaşık ve anlaşılması güç olmasıdır; birden fazla amaca hizmet etmektedir ve uzmanlar SDR'lerin bir parasal enstrüman olarak kullanılması üzerine farklı fikirler öne sürecektir. Ancak, daha fazla ve daha etkili uluslararası yardıma yönelik bir siyasi irade var olduğu sürece, tüm itirazları aşabilecek yollar bulunacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yapısal Reform: Çok Taraflı Kalkınma Bankaları

Amerikan hukukunda var olan standartlar mükemmeldir ve diğer üyeler tarafından da uygulanmalıdır.

Tedarikleri bağımsız kılmak yeterli değildir; uluslar arası yardımların bağış verenlerin çıkarlarına karşı korunması da gereklidir.

Kamusal değerlerin tedarikine yönelik çok acil bir ihtiyaç vardır ve zengin ülkeler bunun için gerekli bedeli ödemelidirler. Zenginliğin yeniden dağılımı, küreselleşme aşamalı vergilendirmeyi ters etkiler yaratan bir uygulama haline getirene kadar, ulusal düzeyde uygulanmaktaydı; şimdiyse küresel düzeyde uygulanmalıdır.

Örneğin Banka, bir "Mikro kredi Finansmanı Kurumu" aracılığıyla doğrudan ticari borç senetlerini garanti kapsamı altına alabilir. Bu uygulama, dünyaya büyük bir nimet olacaktır, çünkü daha önce yapılan mikro kredi ve KOBİ finansmanı uygulamaları yoksulluğun azaltılması yönünde çok etkili olmuşlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Finansal İstikrar: Uluslar arası Para Fonu

Finans piyasaları başı boş bırakıldıklarında dengeye meyletmek yerine, uç noktalara yönelme ve nihayetinde raydan çıkma eğilimi gösterirler. Bu yüzden de başıboş bırakılamazlar; denetim altına tutulmalı ve parasal yetkililer tarafından bir nebze yönlendirilmelidirler. Teoriler ne yönde olurlarsa olsunlar, bu gerçek, pratikte kabul edilmiştir. Finans piyasalarının tarihi krizlerle doludur ve her kriz, denetleme çerçevesine eklenen yeni uygulamalarla sonuçlanmıştır. Merkez bankacılığı ve finans piyasalarını denetleme yapıları zamanla bu şekilde gelişmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki parasal yetkililer ileri düzeydedirler, ancak uluslararası çapta var olan denetim çerçevesi finans piyasalarının küreselleşme hızına ayak uyduramamıştır; yakın tarih incelendiğinde bu durum görülebilir. Son yirmi yıl, sık sık finansal krizlere sahne olmuştur.

Bu krizlerin belirleyici bir özelliği, uluslararası finans sisteminin çevre bölgelerini etkilemiş olmalarıdır. Merkezdeki ülkeler fazla etkilenmemiştir, çünkü bu ülkeler tehdit altına girdiklerinde parasal yetkililer uluslararası finans sisteminin çöküşünü engellemek için gerekli önlemleri almışlardır. Bu durum, merkezle çevrenin ekonomik ve finansal performansları arasında çok büyük farklılıklar meydana gelmesine yol açmıştır. Çevre krizden krize koşarken, merkez şaşırtıcı derecede dengeli ve refah içerisinde kalmıştır. Sistemin kontrolünü elinde tutuyor olmak, merkeze önemli bir avantaj sağlamıştır.

Piyasa köktencileri, ahlaki tehlike giderildiğinde, piyasa disiplininin işin geri kalanını halledeceğini iddia etmektedirler. Benim inancım, finans piyasalarının doğasında dengesizlik yattığı ve rekabet ortamının derinden eşitsiz olduğu yönündedir; ahlaki tehlikeyi gidermek, yükselen piyasalarda sermaye sıkıntısı yaratarak aksi yönde yeni bozukluklara yol açacaktır. IMF'nin daha az değil, aksine daha fazla rol oynaması ve merkezle çevre arasındaki eşitsizliği giderici özel önlemler alınması gerektiğini düşünüyorum.

IMF'NİN KISA TARİHÇESİ

IMF, Temmuz 1944'te Bretton Woods'da kurulduğu zaman, sabit döviz kurları ve sermaye kontrollerinin var olduğu bir dünya için tasarlanmıştı. Misyonu, döviz kurlarının ve uluslararası ödemelerin yönetimine yönelik kurallar oluşturma ve ödeme dengelerindeki ayarlamalar için geçici finansman sağlama yoluyla uluslararası ticaretin büyümesini sağlamaktı.

Sermaye kontrolleri zamanla kaldırıldı ve sabit döviz kurları sistemi 1971'de yıkıldı. 1973'deki ilk petrol krizi ticarete önemli dengesizliklere yol açtı ve dengesizlikleri finanse etme görevi ticari bankalara kaldı. Milli borçlanmalarda müthiş bir büyüme meydana geldi ve bu da 1982'de bir krize yol açtı. Bunun sonucunda uluslararası bankacılık sistemini muhafaza etmek öncelik haline aldı. IMF, borç alan ülkelerin borçlarını ödeyebilmeleri için acil ihtiyaç paketleri oluşturmakta önde gelen kuruluş olarak ön plana çıktı. Merkez bankaları, ticari bankalar üzerinde, verdikleri borçların vadelerini "gönüllü" olarak uzatmaları ve borç alanların zamanı gelen faizleri ödeyebilmeleri için bir miktar "yeni" para öne sürmeleri yönünde baskı yaptı. Geneline, IMF misyonunu yerine getirmekte başarılı oldu: Büyük çaplı iflasların meydana gelmesi engellendi. Bu yaklaşım, sonradan ahlaki tehlike olarak görülen olgunun başlangıç noktasını teşkil etmekteydi: Kriz hallerinde borç verenler IMF'nin kurtarıcılığından medet umacaklardı.

Uluslararası finans piyasaları 1980'lerde, ABD'de Reagan'ın ve İngiltere'de Thatcher'ın liberalizasyon ve deregulasyon yanlısı yönetimlerinin etkisiyle, uluslararası borç krizinin azmaya devam etmesine rağmen gelişmeye devam etti. Birçok türev, yapay enstrüman ve başka yeni finansal enstrüman geliştirildi ve finans dünyası tanınmayacak derecede değişikliğe uğradı. İşte küreselleşme o zaman şekillenmeye başladı.

IMF'nin Asya'daki krize yönelik yanlış bir tedavi yöntemi uyguladığı iddia edilebilir. Uyguladığı programlar, kurların serbest dalgalanmaya bırakılmasını, kur düşüşlerini kontrol altında tutmak için faizlerin yükseltilmesini ve bütçe açıklarını kontrol altında tutmak için hükümet harcamalarının düşürülmesini içeriyordu.

Ancak bunun yanında, IMF'nin başka seçeneği olup olmadığı da sorgulanmalıdır. Kanımca yapılması gereken, önce bir moratoryum oluşturulması, sonrasında da borçların yeniden organize edilmesi idi. Eğer borç ödemelerinin yarattığı doğrudan baskı hafifletilseydi, kurlardaki değer kayıpları faiz oranlarını cezai seviyelere çekmek zorunda kalmadan kontrol altına alınabilirdi. Böylece yerel ekonomilere yönelik etkiler çok daha az yıkıcı olurdu. Ancak bunun yanında, bir moratoryumun uluslararası finans sistemine zarar verebileceğini ve salgını yayma etkisi gösterebileceğini itiraf etmeliyim. IMF, birincil misyonu finansal sistemi korumak olduğuna göre, fazla riske giremezdi.

IMF'nin tercih ettiği seçenek, yükselen piyasa ekonomilerine sermaye piyasalarını açmaları yönünde baskıda bulunmaktı. Geriye bakıldığında, Amerikan Hazinesi liderliğindeki uluslararası topluluğun bu yönde fazla ileri gittiği açıkça görölmektedir.

ŞİMDİKİ DURUM

IMF'nin zorunlu kıldığđ koşullar döngülerin doğal akışđ yönündedir: Ülkeleri faiz oranlarını yükseltmeye ve bütçe harcamalarını kısmağa zorlayarak ekonomilerini duraklamaya iter - bu da, ABD'nin benzer durumlarda yaptığının tam tersidir.

Bu sorun yeni değildir. Altın standardının da bir öğesiydi ve 1930'lardaki Büyük Buhran'ın da merkezinde yer alıyordu. Bretton Woods kurumlarının kurucularının, özellikle de Keynes'in niyeti, açık gösteren ülkelerle artıda olan ülkelere simetrik olarak davranılması, iki tarafa dahil ülkelerin de dengeyi bulma zorunluluğuna tabi tutulmaları yönündeydi. Pratikte, IMF'nin artıda olan ülkeler üzerindeki etkisi sıfıra yakındır ve uluslararası ödeme dengelerinde meydana gelen bozuklukları giderme yükü neredeyse tamamen borç alan ülkelere düşmektedir.

Hiç kuşkusuz ülkeler bazında yapısal bozukluklar ortaya çıkmıştır ve altı gerektiğinden fazla çizilse de, IMF, bir ahlakçılık tehlikesi yaratmıştır. Ancak sistem bir ahlakçılık tehlikesi olmadan nasıl işleyebilir ki? IMF'nin acil yardım paketleri, çevrenin köklü dezavantajlarına karşı bir denge unsuru oluşturmuş ve yükselen ekonomilerin dışarıdan sermaye çekmelerini sağlamıştır. Sistemin değiştirilmesi gerektiği doğrudur, ancak bu, ahlaki tehlikelerin bertaraf edilmesi için yeterli değildir. Ahlaki tehlikenin yerine, çevrenin köklü dezavantajlarına karşı denge oluşturacak ve daha eşitlikçi bir rekabet ortamı yaratacak yeni bir şey konmalıdır. İşte bu nedenden, krizin başından beri yaptığım gibi, kredi garantileri ve başka kredi güvenceleri lehine fikirler öne sürüyorum.

Çevre ülkelere borç vermek ya da yatırım yapmak, ya da paralarını tutmak çok riskli hale gelmiştir ve bu riskler, daha yüksek borç alma bedellerinin ortaya çıkmasına yol açtıklarından, bunların getirileri azalmıştır. Bunun sonucunda çevre ülkelerde ekonomik büyüme gerçekleştirmek çok daha zorlaşmıştır ve ilerleme kaydedilememesi siyasi riskler ortaya çıkarmaktadır. var olan eşitsiz rekabet ortamının başka bir yansıması olarak, en güçlü yükselen piyasa şirketleri bile sermaye toplamak için yüksek faiz primleri ödemek zorunda kalabilmekte, bu da onların küresel piyasada rekabet etme kapasitelerini düşürmekte ve onları gelişmiş ülkelere konuşlanmış şirketler tarafından satın alınmaya hedef haline getirmektedir. Bu durum, Güney Afrika'dan Bulgaristan'a, Brezilya'ya kadar birçok farklı ülke için geçerlidir. Yeni salgın, sermayenin bedelinin yükselmesi ya da hiç bulunamaması durumudur. Bu salgın, kendini sadece dış yatırımların meydana gelmemesiyle değil, aynı zamanda yerel sermayenin kaçışıyla göstermektedir.

MUCİZE ÇÖZÜM YOKTUR

Birinci çözümsüz sorun, kur rejimidir. Hangi rejim yürürlükte olursa olsun, sorunlu olmaya mahkûmdur ve zaman akışđ içerisinde hataları ortaya çıkacaktır. Sabit döviz kurları fazla katıdır; dalgalanan döviz kurlarıysa onları zamanla dengeden uzak noktalara taşıyacak gidişat yönlerini destekleyici eğilimler üretmeye meyillidirler. Başlıca kurlar bu tür eğilimleri açıkça ortaya koymaktadırlar. Söz konusu eğilimler, tersine döndürölene kadar yıllarca devam edebilir ve bu da geniş ve zararlı dalgalanmalara yol açabilir.

Kur sabitlemeleri, yani bir kurun değerini Dolar'a, Euro'ya ya da bir kurlar sepetine bağlı kılma yöntemi de, uzun vadede sürdürölebilir değildir. Güney Asya'daki kur kancalarının çöküşü, 1997'de krizin patlak vermesinin temel nedeniydi. Krizin patlak vermesinden sonra, çözümün iki uç nokta, başka bir deyişle "köşe"de bulunabileceği yönünde bir teori ortaya atıldı: İma edilen, ya bir kur komitesi, ya da serbest dalgalanmanın gerekli olduğuuydu. Kur komiteleri, kur sabitlemelerinden daha formal ve daha katıdır. Bir kur komitesinin varlığın- da parasal yetkililerin, aynı miktarda döviz karşılığı olmadan piyasaya ulusal para sürmeleri yasal olarak engellenmektedir.

Oylar, daha şimdiden köşe çözümleri teorisini yanlış kılmıştır. ... var olan tek çözüm yolu, tek bir kurun kullanılmasıdır, ancak dünya buna daha hazır değildir. AB bile kendi kurunu, Euro'yu idare etmekte zorlanmaktadır.

İkinci çözümü olmayan sorun, küresel bir merkez bankasının var olmamasıdır. IMF en son başvurulacak borç veren kuruluş görevini üstlenemez, çünkü yerel bankacılık sistemleri üzerinde kontrol sahibi değildir. ... Son kerte de başvurulacak bir borç verenin var olmaması çevre ülkeleri döngü-yönünde, Keynes-karşıtı para politikaları uygulamaya zorlamaktadır.

Federal Rezerv Sistemi ve Amerikan Hazinesi de facto olarak dünyanın makroekonomik politikasının kontrolünü ellerinde tutmaktadırlar, ancak diğer G7 ülkelerinin de belli derecede güçleri vardır. Başta olmak ABD'ye büyük bir avantaj sağlamaktadır, ancak bu gerçeğin yeteri kadar ayırđına varılmamaktadır. Amerikan yetkilileri başka ülkelerdeki koşullara önemli ölçüde ilgi göstermektedirler, ancak onların birincil sorumlulukları kendi ülkelerindeki koşullardır ve son analizde hareketlerini belirleyen de bunlardır. Merkezdeki finans piyasaları tehdit altına girdiklerinde güçlü bir şekilde müdahale ederler, ancak çevre ülkelerin çektikleri acılara gık demeden dayanırlar.

Bugün Almanya'nın Avrupa Merkez Bankası (ECB) üzerinde sadece tek bir oyu vardır. Euro'nun tedavüle

girmesinden bir ekonomik dürtü edinmemiştir; buna karşılık Eurozone'un çevre ülkeleri -İspanya, İtalya ve İrlanda (yerel faiz oranlarının merkezdeki) başka bir deyişle Almanya'daki- seviyeye gerilemesiyle çıkar sağlamışlardır. Bunun sonucunda, bu ülkelerde ekonomi iyiye giderken, Almanya ekonomisi Eurozone'un en zayıf ekonomisi haline gelmiştir. ECB'nin politikaları Eurozone'un bütünündeki ekonomik koşullara dayalı olarak belirlenmektedir ve Almanya hızla Avrupa'nın hasta adamı haline gelmektedir. Bu örnek, sistemi kontrol altında tutmanın, zengin olmaktan oldukça bağımsız olarak kayda değer bir avantaj getirdiğini göstermektedir. Bunun yanında, haliyle, zengin ve güçlü olmak bir ülkenin kontrolü ele geçirmesini kolaylaştırmaktadır.

BAZI PRATİK ÖNERİLER

Uluslararası finans sisteminin var olan yapısında bütünsel bir değişikliğe gitme yönünde bir öneri, pek gerçekçi olmayacaktır. Bireysel olarak ülkelerin görece güçlerinde zamanla değişiklikler meydana gelebilir, ancak ABD kendi konumundan ödün vermeyecektir ve diğer ülkeler buna karşı isyan edemeyeceklerdir. Merkez-dışı ülkeler sisteme dahil olmayı acı verici bulabilirler, ancak dışında kalmak daha da acı verici olabilir.

Açık toplum, ideal olmayan ancak, kendisini geliştirmeye açık tutan bir toplumdur. Şu anki finansal mimari kesinlikle ideal değildir ve geliştirilmesi, ABD de dahil olmak üzere tüm üyelerin yararına olacaktır. Arjantin ve Türkiye gibi bazı ülkeler felaketin kenarında durmaktadırlar ve başka bazı merkez-dışı ülkeler de yüksek risk primleri ve yatırım akışlarının düşüklüğünden muzdariptirler. Dünyanın geri kalanındaki koşullar, merkezdeki finansal yetkililer için derin bir tase kaynağı haline gelmiştir.

IMF'de gerçekleştirilecek reformların izlemesi gereken genel prensipleri oldukça açıktır. Kriz önleme ve krizlere müdahale çalışmaları arasında ve sağlıklı politikalar izleyen ülkelere karşı izlenecek teşvik politikalarıyla, izlemeyenlere uygulanacak cezai önlemler arasında daha iyi bir denge kurulmalıdır. Bu iki hedef biri biriyile bağlantılıdır: IMF bireysel olarak ülkelerin ekonomik politikaları üzerinde, o ülkelerin yaşadıkları krizler nedeniyle kendisine başvurmalarından önce, ancak, teşvikler sunarak daha kuvvetli etkiler bırakabilir.

Bu genel prensipler geniş kesimlerce kabul edilmiştir, ancak piyasa köktencilüğünün ortaya koyduğu engellerden dolayı, gerçek anlamda yürürlüğe konulamamıştır. Parasal yetkililer uygun teşvik ve ceza yöntemleri tasarlayacaklarına, gerektiğinden fazla derecede piyasa disiplinine yaslanmışlardır. Finansal piyasalar gerçekten dengeye doğru meylediyor olsalardı, bu yaklaşımları kabul edilebilir olurdu, ancak çoklu dengelerin ekonomi teorisinin kabul görmüş bir parçası haline geldiği günümüzde, bu inanç artık geçersiz kalmıştır. Piyasa disiplini, tam olmasa da, cezai unsurlar taşımaktadır, ancak teşvik unsurları içermemektedir.

IMF'nin kendi üyelerini notlama önerisi, güçlü bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Bazıları, IMF'nin bir ülkenin notunu düşürmeye cesaret edemeyeceğini, çünkü bu davranışın, engellenmesine çalışılan bir krizin, tam tersine, başlaması sonucunu getireceğini iddia etmektedirler. Ancak IMF'nin, sistemin korunmasına yönelik kurumsal bir çıkarı vardır ve bir krizin geç değil de çabuk oluşmasını sağlamak da o krizin derinliğini azaltacaktır.

Yetkililer burada önerilen ılımlı çözümleri bile değerlendirmeye hazır değilken daha radikal çözümler önermeyi anlamsız buluyorum. En başta kabul etmeleri gereken şey, finans piyasalarının dengeye meyletmedikleridir; finans piyasalarının onlara rehberlik edecek ve yoldan çıkmamalarını sağlayacak elle tutulur bir desteğe ihtiyacı vardır. Bugün bunu, Washington Anlaşması ile desteklenen ABD vermektedir.

SONUÇ

Küresel Açık Topluma Doğru

ABD her istediğini yapamaz, ancak onun rızası olmadan da hemen hemen hiçbir şey yapılamaz.

11 Eylül'e ABD'nin verdiği karşılık, bu ülkenin dünyadaki hakim askeri güç olduğunu gözler önüne serdi. ABD'nin askeri üstünlüğü hiç olmadığı kadar üst düzeydedir. Birkaç hafta içerisinde Sovyetler Birliği'nin yıllar boyunca yapamadığını yapmıştır: İsteklerini Afganistan'a kabul ettirmiştir. Bombalar Çöl Fırtınası sırasında olduğundan çok daha akıllı hale gelmişlerdir. Askeri ve ekonomik gücünün birleşmesiyle ABD, dünyanın tartışılmaz hakimidir.

Hâkimiyet beraberinde çok büyük sorumluluklar getirir.

Küreselleşmenin temel prensibi rekabettir. Küreselleşme kök satmaya başladıkça, rekabet sertleşti. Bir ülkenin kendi ekonomik pozisyonunun ötesine kafa yormasına zaman yoktu ve açıkça bizim yararımıza işleyen bir sistemi sorgulamak da anlamsız olacaktı. 11 Eylül'deki terör saldırısı bu durumu değiştirdi.

Hâkimiyetçi konumumuzun ve yaşadığımız dünyayı şekillendirmeye yönelik sahip olduğumuz yetkinin farkına vardığımız noktada, şu soru ön plana çıkıyor Bu yetkiyi ne şekilde kullanmalıyız?

Aşağıda ABD'nin dünyada oynaması gereken role dair var olan iki alternatif vizyonu özetleyeceğim. Aslında gerçek anlamda birbirlerine alternatif değiller; gerçekler, bu iki vizyonun bir bileşimi olarak şekillenecektir. Bunları alternatifler olarak sunarak, önümüzdeki seçenekleri daha net bir şekilde görünür kılmayı umuyorum.

Bu iki vizyon aslında yeni değildirler. Amerikan politikası üzerinde, ülkenin tarihi boyunca etki sahibi olmuşlardır. Onlara *jeopolitik gerçekçilik* ve *açık toplum idealizmi* adlarını vereceğim. Henry Kissinger, ABD'nin, dış politikasına kuvvetli bir idealizm unsurunun yerleşmesine izin vermiş olmasıyla, ülkeler arasında neredeyse benzersiz bir konuma sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun, ülkenin kuruluş şekliyle ilgisi vardır: ABD, açık toplum olarak adlandırdığım olgunun evrensel prensiplerinin bir ifadesi olan Bağımsızlık Bildirgesi'nin duyurulmasıyla kurulmuştur.

Jeopolitik gerçekçilik, devletin çıkarlarına dayanır; açık toplum idealizmiyse tüm insanlığın çıkarlarını vurgular. Aydınlanma çağından bu yana, evrensel prensiplerle devletlerin egemenliği arasında bir gerilim var olmuştur. ABD kuvvetlendikçe, bu gerilim daha da belirgin hale gelmiştir. Theodore Roosevelt, Amerikan hâkimiyetinin önde gelen destekçisi olarak görülebilir; Woodrow Wilson ise uluslararası ilişkilerde idealist yaklaşımın temsilcisidir. Ancak bu ikincisi, ülke içindeki kirli insan hakları sicilinden dolayı açık toplum idealizminin faziletli bir örneği olarak görülemez. Jimmy Carter daha saf bir örnektir. Jeopolitik gerçekçilik ve açık toplum idealizmi karşı karşıya geldiklerinde, genellikle birincisi baskın çıkar.

Soğuk Savaş, iki süper güç arasında bir çatışma olarak değerlendirilmesinin yanı sıra, toplumun nasıl organize edilmesi gerektiğine dair iki farklı fikir arasındaki çatışma olarak da değerlendirilebilir: Açık toplum ve kapalı toplum. Aslında ikisi de geçerliydi. Soğuk Savaş dönemi, Amerikan tarihi boyunca iki vizyonun uyumlu bir şekilde birleştirildiği dönemlerden biriydi (İkinci Dünya Savaşı'na katıldıktan sonra da yine böyle bir döneme girilmişti). Soğuk Savaş boyunca hangi vizyona öncelik verilmesi gerektiği hususunda doğal olarak farklı görüşler ileri atıldı; Vietnam Savaşı sırasında ciddi tartışmalar ortaya çıktı. Ancak Soğuk Savaş'ın yaklaşık yarım yüzyıllık ömrünü bütünüyle ele aldığımızda, ABD'nin, iki süper güçten biri olmayla özgür dünyanın liderliğini yapma rollerini başarıyla birleştirdiğini görürüz. Diğer demokratik ülkeler ortak bir tehlikeye karşı Amerikan liderliğini gönüllü olarak kabul etmişlerdir. En önemlisi de, zaferi ABD kazanmıştır.

Komünizmin çöküşü ve önce Sovyet İmparatorluğu'nun, sonrasında da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, iki vizyon arasında bir seçim yapma zorunluluğu kendini daha açık bir şekilde gösterdi. Ne gariptir ki, Amerikan kamuoyu bunun pek farkında değildi. Piyasa köktenciliklerinin etkisiyle, ABD'nin eski komünist ülkelere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'ya yaptığı gibi yardım eli uzatması fikri değerlendirmeye bile alınmadı. ... Bunun sonucunda tarihi bir fırsat elden kaçtı, ne var ki Amerikan kamuoyu bunun hala farkında değil. ABD, söz konusu dönemde neredeyse hiç düşünmeden jeopolitik gerçekçilik yolunu seçti.

11 Eylül'den sonra, Amerikan kamuoyu, dünyanın geri kalanının kendilerini doğrudan etkileyebileceğinin ve önemli dış politika seçimleri yapmanın gerekliliğinin daha önce olmadığı kadar güçlü bir şekilde farkına vardı. Bu farkındalık uzun sürmeyebilir, bu yüzden de bu fırsatı boşa geçirmemeye kararlıyım.

Açıkça ifade edilmelidir ki, ABD'nin seçmiş olduğu yol son derece başarılı olmuştur. Hem ekonomik, hem de askeri açıdan hakim bir konum sahibi olmanın keyfini çıkarıyoruz. En doğal eğilim ve en az pürüz yaratacak olanı, piyasa köktenciliklerine ve jeopolitik köktencilığe devam etmek olacaktır. Bu yaklaşım daha önce başarılı olmuştur: Tartışmasız bir liderlik konumu yakalamış durumdayız ve bunu korumak için elimizden ne geliyorsa yapmalıyız. Tepedeyiz ve orada kalmalıyız. Rekabet, hem ekonomik, hem de askeri alanlara hükmeden temel prensiptir ve amaç önde olmaktır.

Bu amaca ekonomik alanda en iyi hizmet edecek yaklaşım, kar sağlamanın önündeki her türlü engeli ortadan kaldırmaktır. Büyük bir pazara ve mülkiyet haklarını koruyan güçlü bir hukuk sistemine sahip olduğumuzdan, ticaret için uygun bir ortam sunarak sermaye ve girişimleri kendimize çekebilmekteyiz. AB aynı şekilde sağlıklı bir hukuk sistemi ve daha da büyük bir pazar sunmaktadır; ancak sahip olduğu ortam, ticarete bizimki kadar uygun değildir. İşe alımlar ve işten çıkarmalar üzerinde var olan kısıtlamalardan dolayı iş piyasaları katıdır ve bunun dışında bir sürü başka denetleme vardır. Şu anda var olan eğilim, ABD'ye Avrupa'dan ve dünyanın geri kalanından sermaye akımı meydana gelmesidir. Ülkenin, GSYİH' sinin yüzde 4'ünden daha büyük bir oranda bütçe açığı bulunmasına rağmen dolar gitgide güçlenmektedir.

En değerli ticari kuru elinde tutan ve kendi ekonomik politikalarını kendi belirleyen ABD'nin, açık pazarlara, özellikle de finans piyasalarına sahip olması, fazlasıyla yararındır. Gerçekten de ABD'nin güttüğü politika bu yöndedir ve bu politika rekabet ortamlarında verimli olarak işleyecek finans sistemlerine sahip olmayan ülkeler için korkunç sonuçlar doğurmuştur. Örneğin Japonya çok kuvvetli bir endüstri sistemi inşa etmişti, ancak finans sistemi piyasa sinyallerine uyum sağlamaya değil, Finans Bakanlığı'nın direktiflerine uymaya yönlendirilmişti. Finans piyasaları serbestleştğinde, bu ülkenin finans sistemi, endüstrisinin yarattığı zenginliği israf etti. Japonya bu şekilde, nasıl kurtulacağını bilemediği bir finansal krizin içine düştü.

Serbest piyasaların varlığı zaman zaman bazı endüstrilere zarar verir, ancak ABD zararların -ve siyasi baskının- boyutu fazla yükseldiğinde ticari kısıtlamalar yürürlüğe koyma gücüne sahiptir. Bunu mümkün kılan, DTÖ'nün yapısı dahilinde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu eşitsiz güçtür. Küreselleşmenin ABD için çok iyi sonuçlar doğurduğu açıkça görülmektedir ve bu olguyu, aralarında bazı detaylar üzerinde farklar bulunsa da, iki siyasi parti de desteklemiştir.

ABD, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana askeri alanda da kuvvetli bir konum geliştirmiştir. Askeri kuvvetlerin nüfusu azaltılmıştır, ancak teknolojik yeniliklere devam edilmiştir. ABD ile dünyanın geri kalanının askeri güçleri arasındaki fark, daha önce hiç olmadığı kadar açılmıştır. Bu durum bütçelere de yansımaktadır: ABD, dünyadaki toplam askeri harcamaların yüzde 37'sinden sorumludur.

Kabul edilmelidir ki, Bush yönetiminin politikası kendi içinde Clinton yönetiminin olduğundan çok daha tutarlıdır. Katıksız bir şekilde tek taraflı ve hâkimiyetçidir; oysa Başkan Clinton uluslararası ilişkilerde güçlü bir ekonomik rekabetçilik güdüsünü, barış elçiliğine yönelik oldukça duygusal bir bağlılıkla birleştirmişti. Güçlü bir savunma politikası gütmek, ekonomik alanda piyasa disiplinine dayalı olma politikasıyla birleştirildiğinde, tüm alanlarda Amerikan hâkimiyetinin sağlanması yönünde güçlü bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır.

Terörist saldırı, siyasi açıdan Bush yönetimine, güçlü savunma politikasını haklı kılmak için ihtiyacı olduğu düşmanı sağladı. ... Terörist saldırı soruna ani bir çözüm getirdi.

Terörizm ideal bir düşmandır, çünkü görünmezdir ve dolayısıyla yok olması söz konusu değildir. Başka düşmanlar arama ihtiyacı ortadan kalkmıştır. ... Gerçek ve geniş kitleler tarafından tanınan bir düşmana sahip olmak, ulusal birliği sağlama yönünde çok etkili olabilmektedir.

Ancak durum bütünüyle tehlikeden yoksun değildir. Savaş koşulları altında başkan büyük ölçüde eleştiriden muaf kalmaktadır. Buna karşılık eleştirel süreç, açık toplumun temellerinden birini oluşturur. Şu anda eleştirel süreç, pratik anlamda askıya alınmıştır. Demokratlar başkanı eleştirme imkânı bulamamaktadırlar ve adalet bakanı terörle mücadele önlemlerine yönelik her türlü muhalefetin düşmana yardım ve rahatlık sağlayıcı anti-milliyetçi bir hareket teşkil edeceğini ilan edecek kadar ileri gitmiştir. ABD'de açık toplum tehdit altındadır. Biraz daha az belirgin olsa da, bir kez daha küresel açık topluma doğru ilerleme yönünde tarihi bir fırsatı kaçırıyor olabiliriz.

Bizi tehdit eden riskler üstünlüğümüzü geliştirirken dayandığımız disiplinlerin terimlerine dayalı olarak anlaşılamazlar: Piyasa disiplini ve jeopolitik gerçekçilik. İki disiplin de güç kavramına dayanır. Ancak bahsetmekte olduğum sorumluluklar ahlaki sorumluluklardır. Amerikan politikalarında eksik olan unsur budur. Tabii ki bütünüyle eksik değildir; ancak baskın konumda olan piyasa köktencililiği ve jeopolitik gerçekçilik doktrinleri tarafından kenara itilmektedirler.

Ahlaki prensiplerin kolayca kötüye kullanılabilmelerinden dolayı, bu prensiplerin ifade edilmelerine kuşkuyla yaklaşır hale geldik. Doğruyla yanlış arasında ayırım yapmak zor, neyin doğru olduğu hususunda fikir birliğine varmaksa daha da zordur. Ahlak dışı ya da ahlaksızca davranışlara ahlaki mazeretler bulmaksa çok daha kolaydır. Ahlak kuralları ikiyüzlülüğün de kaynağıdır ve kötüye kullanıma açıktır. Pek çok çirkin davranış ahlak adına işlenmiştir. 11 Eylül bunun en kötü örneklerinden biridir.

Ahlakın kötüye kullanılmasından o kadar bezmişiz ki, bu olguyu değerlendirmeye almadan hareket etmeye çalışıyoruz. Hem piyasa köktencililiğinin hem de jeopolitik gerçekçiliğin ayırt edici özellikleri, *ahlak dışı* olmalarıdır - ahlaki hesapların dışında bırakılmaktadırlar. Bu kadar başarılı olmalarının sebeplerinden biri de budur. Bu disiplinlerin başarıları bizi baştan çıkarmış ve ahlaki değerlendirmeler yapmadan idare edebileceğimizi düşünmemize yol açmıştır. Başarıya tapar hale geldik. Servet edinen iş adamlarına ve seçim kazanan politikacılara, bunu nasıl yaptıklarını düşünmeden hayranlık duymaktayız.

Yanlış yöne saptığımız nokta budur. Hiçbir toplum ahlak olmadan var olamaz. Ahlak dışı eylemlerimizin bile ahlaki mazeretlere ihtiyaçları vardır. Piyasa köktencileri, bireylerin kendi çıkarları peşinde engellenmeden koşmalarının ortak çıkarlara hizmet ettiğini öne sürmektedirler; jeopolitik gücümüzü kullanmak da, milliyetçi hislerimize çekici gelmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen bu tür eylemler yine de ahlak dışıdır. Eğer sunabileceğimiz tek şey bunlarsa, dünya görüşümüz, ahlakın halen merkezi bir rol oynadığı daha geleneksel toplumlar tarafından reddedilme ihtimalini taşıyacaktır. Din ile devletin henüz ayrıştırılmadığı geleneksel İslami toplumlar için geçerli olan budur. Son analizde bu görüşlerimizi biz bile yeterli bulamayabiliriz.

Ahlaktan söz ettiğim zaman, geleneksel anlamda dini kuralları ya da davranış standartlarını izlemeyi kastetmiyorum. Din ile devletin ayrıştırıldığı geleneksel toplumlarda bunlar özel konulardır. Kastettiğim, küresel bir topluluğa dahil olmanın getirdiği sorumlulukları kabullenmekten ibarettir. Bu sorumluluklar halen yeteri kadar iyi tanımlanmamışlardır. Uluslararası düzenlemelerimiz devletlerin egemenliği temeline dayalı olarak inşa edilmişlerdir ve devletler, kendi halklarının çıkarlarıyla bağdaşmayabilen, insanlığın tümünün çıkarlarıyla bağdaşmasıysa daha da zor olan kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. İnsanlığın çıkarları, bugün olduğundan daha güçlü bir şekilde

korunmalıdır.

11 Eylül'den almamız gereken ders, ahlakın uluslararası ilişkilerde daha güçlü bir rol oynaması gerektiğidir. Karşı karşıya olduğumuz asimetrik tehditler, küreselleşme süreci dahilinde ayırdına vardığımız asimetrilere kaynaklanmaktadır: Küresel piyasalara sahibiz, ancak küresel bir topluma halen sahip değiliz. Küresel toplumu da, ahlaki değerlendirmeleri hesaba katmadan inşa edemeyiz.

Bunu söylerken terörizmin herhangi bir şekilde mazur görülebileceğini ima etmiyorum. İfade etmeye çalıştığım şey, küreselleşme ve Amerikan hâkimiyetinin ahlaki temellerinin yetersiz olduğudur. Piyasalar ahlak dışıdır, bireylerin engellenmeden kendi çıkarlarının peşinde koşmaları her zaman ortak çıkarlara hizmet etmez ve askeri güç her zaman adil değildir. Bunları söylemek, özellikle de masum insanlar çarpık bir dini inanç adına öldürülmüşken pek olumlu karşılanmayabilir, ancak bu, doğruluklarını değiştirmez. Aynı şeyleri 11 Eylül'den önce de söylüyordum.

ABD, hakim konumundan ötürü dünyaya karşı özel bir sorumluluğa sahiptir. Bu ülkenin işbirliği sağlanmadan hiçbir uluslararası düzenleme mümkün olamaz. Buna rağmen ABD, bugün uluslararası işbirliğine en büyük engeli teşkil etmektedir. Bağımsızlığına dokunan her türlü düzenlemeye katı bir şekilde karşıdır. Uluslararası Suç Mahkemesi, Kara Mayınları Antlaşması, Kyoto Protokolü, ve birçok ILO konvansiyonu gibi anlaşmalarla, Deniz Hukuku Konvansiyonu ve Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu gibi daha muammalı anlaşmalar içeren liste oldukça uzundur. ABD'nin uluslararası kurumlara egemenliğinden ödün vermeye yanaşabileceği tek alan, uluslararası ticaretin geliştirilmesidir. 11 Eylül öncesinde Bush yönetimi, OECD'nin finansal işlemlerin denetlenmesine yönelik standartlarını dahi kabul etmeye razı değildi. 11 Eylül'den sonra da, terörizme karşı yürütülen savaşta egemenliğinden ödün vermeye yanaşmamaktadır. BM kurallarına göre de bunu yapmak zorunda değildir, çünkü kendini müdafaa ettiğini iddia edebilmektedir.

İşte bu noktada hâkimiyet peşinde koşmak, bir küresel açık toplum vizyonu ile çakışmaktadır. Hâkimiyetçi bakış açısı, başka devletlerin egemenlik haklarının ihlal edilmesine göz yummakta, ancak ABD'nin egemenliğini her koşulda korumakta ısrar etmektedir. ABD'nin hareket etmeden, hareket ettirmesini istemektedir. Küresel açık toplum vizyonu, ABD'nin başkalarına uygulanan kuralların aynalarına uymasını öngörmektedir. Bunun da ötesinde, ABD'nin uluslararası kuruluşlarımızı, kurallarımızı, yasalarımızı ve standartlarımızı güçlendirmekte liderlik etmesini zorunlu kılmaktadır. Devletlerin egemenliği ilkesi pek çok kuralın, yasanın ve standardın uygulanmasını engellediğine göre, ABD'nin gönüllü itaat için teşvikler sunmaya hazır olması gerekmektedir. ABD'nin bunu tek başına yapması tabii ki beklenemez, ancak diğer ülkelerin işbirliğini garantiye almak yönünde inisiyatifini de kullanmalıdır.

Hâkimiyetçi yaklaşım güçlü ve geçerli bulunurken, küresel açık toplum vizyonu fazla ütöpik bulunma tehlikesi taşımaktadır. İzninizle buna karşı çıkacağım. Hâkimiyetçi yaklaşımın, günümüzdeki durumu temsil etmekte, olduğundan daha gerçekçi olduğunu kabul ediyorum, ancak takip edilecek bir hedef olarak bir küresel açık toplum hedefinden daha az gerçekçidir ve istenmeyen sonuçlara gebe dir.

Hâkimiyet, diğer üyelerin çıkarlarına yeterli ilgiyi göstermezse ayakta duramaz, çünkü diğer üyeler hâkimiyeti kırmak için birleşirler. Bu gerçek, jeopolitik gerçekçiliğin duayeni Henry Kissinger tarafından benimsenen güçler dengesi teorisinin temelidir.

İşte bu noktada asimetrik olarak adlandırılan tehditler ön plana çıkmaktadır. Diğer devletler bir denge oluşturacak güce sahip olmadıkları takdirde, insanlar doğrudan sistemin kendisine karşı isyan edebilirler. Jeopolitik gerçekçilik, asimetrik tehditlere karşı mücadele etmekte yetersizdir, çünkü devletlerin içinde olanlara değil, devletler arası ilişkilere dayanır.

Sistem, asimetrik tehditleri bastırarak kadar güçlü olabilir, ancak onların kaynaklandığı nedenleri ortadan kaldırmak yerine bastırma yoluna gitmek, sistemin karakterini değiştirecektir: Sistem işbirliğine değil, baskıya dayalı hale gelecektir. Hâkimiyetçi yaklaşımı doğal sonuna kadar devam ettirmenin sonucu bu olacaktır. Tarih, hiçbir baskıcı rejimin sonsuza kadar ayakta kalamayacağını göstermektedir - bazıları uzun süre ayakta durabilmiş olsalar da.

Öte yandan, bir küresel açık toplum vizyonu hiç de ütöpik değildir. Açık toplum, yetersiz anlayışa dayalı olarak hareket etmek zorunda kaldığımızın farkında olunmasına dayalıdır. Mükemmellik ulaşılamayacak bir mertebedir; ideal olmayan, ancak kendini geliştirmeye açık olan bir toplumla tatmin olmalıyız. Mükemmel olunamayacağının kabulü, gelişmeye yönelik sürekli bir arayış ve eleştirel değerlendirmelere tabi olmaya gönüllü olmak, açık bir toplumun temel prensipleridir. Bu prensipler, gerçek olanın her zaman akılcı olmayabileceğini ima ederler -başka bir deyişle, hakim olan rejimler yanlışlar içerebilirler ve bu yüzden reforma ihtiyaçları olabilir; öte yandan akılcı olan da ulaşılamaz olabilir- başka bir deyişle, geliştirmeye yönelik eylemler, soyut bir akılcılığın dikte ettiklerine değil, var olan imkânlara ve gerçekleşmesi mümkün olan şeylere dayalı olmalıdır.

Açık toplumun prensipleri, demokratik yönetim biçimi ve piyasa ekonomisiyle ifade bulmaktadır. Ancak bu prensipleri küresel boyutta uygulamaya çalışırken görünürde aşılabilir bir zorlukla karşılaşmaktayız: Devletlerin

egemenliği ilkesi.

Egemenlik, bir kavramdır. Ortaya çıkışı, 30 yıl süren dini savaşların sonunda gerçekleştirilen Westphalia Antlaşması'na (1648) dayanır. Bu antlaşmayla, egemen erkin, tebaasının dinini belirlemeye hakkı olduğuna karar verilmişti. Fransız Devrimi ile halk kendisini yönetenlere karşı ayaklandığında, ele geçirdiği şey egemenlik erki idi. Egemenliğin halka ait olduğ u modern ulus-devletin doğ uş u bu şekilde gerçekleş ti. O zamandan beri, ulus-devletle evrensel özgürlük, eş itlik ve kardeş lik ilkeleri arasında sürekli bir gerginlik olagelmış tir.

Devletlerin egemenlik haklarını çiğ nemededen açık toplumları geliş tirmenin bir yolu, ö lkelere uluslararası kurallar ve standartlara gönüllü olarak uymaları yönünde somut teş vikler sunmaktır. Bu kitapta ileri sürdüğ üm pratik önerilerin temelinde bu fikir yatmaktadır.

Daha önce yayımladığım *Açık Toplum* adlı kitapta, istekli olan taraflar arasında, ö lkeler özelinde açık toplumları geliş tirmek ve bir küresel açık toplumun temellerini atmak yönünde, çift hedefli bir koalisyonun kurulmasını önermiş tim. 11 Eylül'den sonra, demokrasinin, piyasa ekonomisinin ve hukukun üstünlüğ ünün geliş tirilmesinin, açık toplumların ortak çıkarlarına hizmet edeceğ i prensibi artık genel anlamda kabul görmelidir. Bunun yanında, teröristlere yataklık etmemekten, kitle imha silahları üretmemeye kadar bir dizi davranış standardı geliş tirmek gerekmektedir. Doğ al olarak bunların hiçbir i, uygun denetleme ve yürü tme mekanizmaları olmadan gerçekleş emez.

Bu yönde acil bir ihtiyaç vardır. Biyolojik silahların ortaya çıkması, ilk nükleer bombanın atılmasına benzer şekilde geri dönüş olmayan bir geliş me olacaktır.

ABD bu yönde liderlik yapmalıdır. Tek taraflı ya da çok taraflı olarak davranma arasında seçim yapabilir. Dikkate değ er bir husus, Bush yönetimindeki hiçbir unsurun çok taraflı bir yaklaşım yönünde öneride bulunmamasıdır. Oysa bu, başarı ş ansına sahip tek yaklaşımdır.

Hiçbir rejim sadece askeri güç le ayakta kalamaz ve dünya sadece askeri üstünlüğ e dayalı olarak yönetilemez. ... Kitle imha silahlarının yayılmasını önleyemediğimiz takdirde, medeniyetimiz yok olma tehlikesi altında kalacaktır. Eğer güvenliğimiz başka ö lkeler tarafından tehdit ediliyor olsaydı, bu tehditlere karş ılık vermek zorunda kalır, bahsettiğim daha büyük ç apılı tehlike konusunda pek bir şey yapmaya fırsat bulamaz olurduk; oysa ř u anda bizi tehdit eden yegâne tehlike asimetrik tehlikelerdir. Bu tür tehlikelere karş ı, başka devletlerin üzerindeki askeri üstünlüğ ümüzü geliş tirerek korunamayız.

Terörizme karş ı savaş, uluslararası iş birliğ i ve yoğun denetim mekanizmaları gerektirir. Bu ikinci gereksinimi haklı kılmak için ABD'nin tavrını, tek taraflı hâkimiyetten, dünyayı düzene karş ı olan hareketlerden korumaya yönelik çok taraflı bir giriş imin liderliğ ine yönelik olarak değ iş tirmesi gerekmektedir. Artık Soğ uk Savaş döneminde olduğ u gibi süper güç olmakla özgür dünyanın lideri olmak örtüş memektedir. ... Soğ uk Savaş ın sağ ladığ ı kolaycı kimlikler artık geçersiz kalmış tir. Özgür dünyanın lideri olma statüğ ümüzü de sağ lamlaş tırmalıyız. Dünyada düzeni sağ lama yönünde istekli taraflar arasında bir koalisyon kurmalıyız.

ABD, dünya düzeni üzerinde değ iş iklik yapmaya ön ayak olabilecek konumda olan, Washington konsensüsü yerine küresel açık toplum idealini devreye sokabilecek tek ö lkedir. Bunu yapabilmek için, yalnızca kendi çıkarlarımızın peş inde koş mayı bırakmalı, insanliğ ın geleceğ ine de biraz kafa yormalıyız.

Küresel kapitalizmle küresel açık toplum arasındaki fark fazla büyük değ ildir. birbirlerine alternatif değ ildirler; ikincisinde sadece bir vurgu farkı, rekabetle iş birliğ i arasında daha iyi bir denge ve ahlak dış ı uğ raş larımızda ahlakın yeniden devreye sokulması söz konusudur. İnsan doğ asında bir değ iş iklik meydana gelmesini beklemek fazla saf bir davranış olur, ancak insanlar yalnızca kendi çıkarlarının peş inde koş ma halini aş ma yetisine sahiptirler. Gerçekten de, insanlar, bir nebze ahlak devrede olmadan yaş ayamazlar. İnsan doğ asının yoldan çıkmasıyla ortaya çıkan asıl yaklaşım, toplumsal değ erlerin, ancak herkesin kendi çıkarları peş inde, bu değ erlerin üzerinde düşünmeden koş masıyla korunabileceğ ini savunan piyasa köktencilliğ idir. Daha önce de belirttiğim gibi, küresel kapitalizmin, küresel açık toplumun ç arptılmış bir biçimi olduğ unu düşünüyorum.

Ek Amerika'nın Dünyadaki Rolü

Bush doktrininin politikaları hatalı *olabilir* değ il. *Hatalı* ve hatta daha da ileri giderek- başarısızlığ a mahkûm olduklarını söyleyeceğim, çünkü tümüyle yanlış bir ideoloji üzerine kuruludurlar. Bu ideoloji, ekonomide vahş i kapitalizmle uluslararası ilişkilerde askeri üstünlüğ e dayalı görüş ü harmanlamaktadır. Bu iki bileş en mükemmel bir uyum içinde tutarlı bir ideoloji oluş turur ki ideoloji kendi içinde doğ ru çalış makla beraber, açık toplum prensipleri gerçekliğ inde iş lerliğ i yoktur. Yardımlaş mayla değ il yarış a dayalı ve yalnız ayakta kalanın var olabileceğ i bir çeş it acımasız

Darwinizm. Ekonomide firmalar arasında, uluslararası ilişkilerde devletler arası rekabet! Adeta görünmez bir el kendi çıkarlarını gözetkenler olduğu sürece kamu çıkarlarını gözetmediği için yardımlaşmak, hiç de gerekli değil!

Bu doktrin, ekonomi açısından bakıldığında yanlıştır. ... Piyasalar, kaynakların optimum paylaşımını garanti eden bir dengeye meyletmeyen araçlarını terk etmişlerdir.

Uluslararası ilişkiler açısından herkesçe bilinen devlet çıkarlarının prensiplerin önünde olduğu jeopolitik gerçekçilik açısından ele alındığında, hiç kimse insanlık çıkarlarının ulusal çıkarların önünde olmasını sorgulayamaz.

Bugünkü dünya düzeninin, küresel açık toplumun tahrif edilmiş şekli olduğunu belirtmeliyim. Tahrif edilmiş, çünkü küresel piyasalarımız var fakat küresel politik kurumlarımız yok. Sonuç olarak kişisel maddi kazanımların üretimde, kamu kazanımlarının gözetiminden; barışı sağlamak, çevreyi korumak, ekonomik dengeyi sağlamlaştırmak ve sosyal adalette ilerlemeyi sağlamak gibi, çok daha iyiyiz. Bu rastlantısal değil.

Küreselleşme - ve bununla finansal piyasaların küreselleşmesini kastediyorum- piyasalara dayalı bir projeydi ve ABD bunun baş mimarıydı. Ve aynı zamanda baş kazanımcısı. Bugün hiç şüphesiz dünyadaki üstün egemen güç biziz. Hâkimiyetimiz yalnızca ekonomik ve finansal değil aynı zamanda askeri ve teknolojiktir. Ve hiç bir ülke bunun birazına bile yakın değildir.

Bu da bize benzersiz bir sorumluluk yüklemektedir. Diğer tüm ülkeler ABD politikalarını dikkate almak zorundayken, Birleşik Devletler, diğerlerinin dikkate almak zorunda olduğu bu politikaları seçme hakkına sahiptir. Dünyanın alacağı şekli saptama yetkesine herkesten daha fazla sahibiz. Bu nedenledir ki, ABD'nin diğer devletler üzerindeki üstünlüğünü koruması tek başına yeterli değildir; aynı zamanda dünya refahını gözetmekle doğrudan ilgili olmalıdır.

Piyasa ekonomilerinin prensiplerinin tersine, küresel ekonomik sistem, bir oyun alanı değildir. Ekonomik ve finansal konularda, merkez ve çevre arasında bir eşitsizlik vardır. Ve askeri konularda ABD ile dünyanın geri kalanı arasında bir eşitsizlik vardır; AB, üyelerinin askeri gücüne gerek duymaması ile bundan farklılaşmaktadır. Dünyada giderek artan eşitsizliği azaltma mekanizmalarında tıkanıyoruz. Bu nedenledir ki, uluslararası politikalarımızı, küreselleşen piyasalarımızla eşitleyebilmek için güçlendirmeliyiz. Yalnızca ABD bu yolda liderlik yapabilir. ABD'nin katılımı dışında uluslararası yardımlaşma yolunda çok ilerleme sağlanamaz.

Küresel piyasalar tarafından karakterize edilen bir dünyada yaşıyoruz. Fakat politik kurumlarımız sıkıca devletler egemenliğine dayalı. Dünya devletleri giderek birbirine bağımlı hale geldikçe, ulus-devletler üzerine kurulu dünya düzeni insanlığın ihtiyaçlarını gözetemeyecektir. Bugün dünya üzerindeki acı ve zenginliğin kaynağı kötü hükümetler, kötü temsiliyet, yolsuzluğa dayalı rejimler ve zayıf devletlerdir. Ulus-devlet düzenine dayalı sistem önümüze dikildiği sürece bu tür iç işlere müdahale etmek zordur.

Problemin üstesinden gelmek için, ülkelerin açık toplumlar olmasına yardım edecek pozitif teşviklerde bulunmak çözümlerden biridir. Bugünkü dünya düzeninde görmezden gelinen bileşen budur. Yanlış tutumlar için IMF yaptırımlarından tutun da ticari ambargoya, askeri müdahaleye kadar çeşitli cezalar mevcutken, iyi tutumlar için yeterli destekler mevcut değildir. Küresel açık toplum hedeflediği standartlara, bunlara erişim gücü olmayanlara yardım ederek varabilir. Standartları vahşileştirenler dışlanarak cezalandırılabilirler. Yardım ve destekleri bir tarafta, cezaları da diğer elde tutarak daha iyi bir denge sağlanacaktır. Her ülke küresel açık toplumun parçası olmaktan yarar görecektir.

Teşvikler tek başına elbette ki bir küresel açık toplum yaratmak için yeterli değildir. Her ülke elbette açık toplumu tolere edecek bir hükümete sahip değildir.

ABD küresel açık toplumu tek başına yaratamaz. Tek bir ülke yoktur ki dünya polisliğine ya da velinimetliğine soyunabilsin, fakat aynı zamanda Amerikan liderliği olmadan da bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Yani ABD uluslararası bir yardımlaşmanın içinde yer almak zorundadır. Bu liderlik anlayışı, kurallara uymaya istekli olmayı, karı ve zararı paylaşmayı, diğerleri üzerinde etkili olmayı daha da önemlisi diğer tarafların farklı görüşleriyle yüzleşmeyi ve diğer devletlerin kendi ulusal çıkarlarının olabileceğini kabullenmeyi gerektirmektedir. Açık toplumun prensipleri olan tüm bunlar ABD'nin egemenlik haklarına aykırı değildir; özellikle Birleşik Devletler ağırlığı ve önemine paralel olarak bir veto hakkına sahipken.

Amerika'nın süper güç oluşuyla, Amerika'nın küresel açık toplumun lideri olması vizyonu birbirinden pek farklı değildir. Gerçekte ikisi birbirine çok yakındır ve korkarım ki Amerikan üstünlüğü sona erdiğinde -ki ermesi çok mümkün- küresel açık toplum vizyonunun gerçekleşme ihtimali de ortadan kalkacaktır.

Bush yönetimi Irak işgalinin demokrasi amaçlı olduğunu iddia etmektedir. Fakat demokrasi dışarıdan dayatılamaz.

Askeri harekât işin kolay tarafıdır. Asıl harekât arkasından olacak olanlar bizi zorlayacaktır. Afganistan'daki gibi kurtarıcılar olarak karşılanabiliriz fakat iç gerilimler ve komşu ülkelerle Türkiye ve İran'la yaşanacak olan gerilimler demokratik bir rejim kurmayı çok zor hale getirecektir.

Irak'ın işgali ile ilgili olarak ise, demokratik amaçlı olduğunu iddia etmek yalancılıktan başka bir şey değildir ve tüm dünya da bunu böyle görmektedir. Tüm bunlar Kuzey Atlantik müttefiklerini rahatsız etmekte, NATO ve AB'de huzursuzluğa sebep olmaktadır.

Terörizm ideal bir düşman çünkü görünmüyor ve bu nedenle asla ortadan kaybolmuyor. Bir düşmana sahip olmak, gerçek ve büyük bir kabulle bir ulusu bir arada tutmak için son derece etkindir. Kişisel çıkarlar üzerine kurulu baskıcı bir ideolojiyi kabul ettirmek için de biçilmiş kaftan. Böylece başkan Bush daha önce bulamadığı halk desteğini de terörizme savaş ilan ederek arkasına almış oldu. Bush yönetimi kasıtlı olarak korkuyu körüklemektedir çünkü ancak bu şekilde ulusu arkasında tutmaktadır. "Korkulacak tek şey korkunun kendisidir" diyen Roosevelt'ten bu yana çok yol aldık.